

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ENDÜLÜS VE OSMANLI BAHÇELERİNİN
PEYZAJ TASARIMI AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Walla NASSİF

Mimarlık Anabilim Dalı
Mimarlık Programı

Temmuz, 2018

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

ENDÜLÜS VE OSMANLI BAHÇELERİNİN
PEYZAJ TASARIMI AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Walla NASSİF
(Y1513.050034)

Mimarlık Anabilim Dalı
Mimarlık Programı

Tez Danışmanı: Doc. Dr. Ufuk Fatih KUCUKALİ

Temmuz, 2018

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Mimarlık Ana Bilim Dalı Mimarlık Tezli Yüksek Lisans Programı Y1513.050034 numaralı öğrencisi Walla NASSIF 'ın "ENDÜLÜS VE OSMANLI BAHÇELERİNİN PEYZAJ TASARIMI AÇISINDAN İNCELENMESİ" adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 14.03.2018 tarih ve 2018/05 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 09.08.2018 ile Tezli Yüksek Lisans tezi olarak K.F.B.U. edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 10/07/2018

1) **Tez Danışmanı:** Doç. Dr. Ufuk Fatih KÜÇÜKALİ

2) **Jüri Üyesi :** Doç. Dr. Alev ERASLAN GÖÇER

3) **Jüri Üyesi :** Dr. Öğr. Üyesi Pelin KARAÇAR

.....
.....
.....

Not: Öğrencinin Tez savunmasında **Başarılı** olması halinde bu form **imzalanacaktır**. Aksi halde geçersizdir.

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Endülüs Ve Osmanlı Bahçelerinin Peyzaj Ve Tasarım Açısından İncelenmesi” adlı çalışmanın, tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Bibliyografya’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla beyan ederim. (.../.../2018)

Walla NASSİF

ÖNSÖZ

Endülüs döneminde İspanya'daki İslâm bahçeleri de Türk bahçesi gibi içinde yaşanır bir mekân olmasına önem verilerek düzenlenmiştir. Bahçe eğer genişse pencereci duvarlar veya kemer biçiminde kırılmış şekilde geometrik düzenli avlulara, bahçeciklere bölünmüş ve bu özellik dolayısıyla iç-dış mekân ilişkisi önem kazanmıştır.

Endülüs döneminin en etkileyici bahçe tasarımı ve mimari yapısı El Hamra sarayıdır. Yapımı 250 yıl süren ve zamanında kullanılan teknolojiye göre en görkemli eserdir.

Osmanlı döneminde bahçe peyzaj tasarımları belli bir zaman sonra Batı etkisindeki Rönesans ve Barok döneminin bahçe şekillerine göre tasarlanmaya başlanmıştır. En belirgin dönem olarak 19. yüzyıl döneminde yaşam yerleri olan, keyif ve huzur veren Türk bahçeleri yerini tasarım ve gösterişin daha ön planda olduğu batı uygarlıklarının tasarımındaki bahçelere bırakmıştır. Bu süreçten sonra 19.yüzyıl dönemleri itibari ile Batı bahçe dönemi tasarımları uygulanmaya başlamıştır.

Osmanlı, 19.yüzyılda etkisini göstermeye başlayan batı medeniyetlerinin bahçe tasarımlarını beğenmiş olup kendi bahçe tasarımlarında hızlı şekilde geçiş yapmamıştır. Batının etkisi ve kendi stillerini karıştırarak kendi tarzlarını bahçelerine yansıtmaya başlamıştır.

Bu araştırmada, Endülüs dönemi El-Hamra sarayı ve Osmanlı dönemi Dolmabahçe saray bahçesinin kendine has üslubu ile bahçe peyzaj tasarımı öğeleri ve ilkeleri açısından nasıl yapıldığı anlatılmakta ve karşılaştırmalar yapılmaktadır.

Tez araştırması döneminde çalışmalarına destek veren tez danışmanım Doç. Dr. Ufuk Fatih Küçükali'ye, maddi ve manevi yardımlarıyla her zaman yanımda olan sevgili eşim Tayfun Karabinaoğlu' na ve aileme teşekkür etmek isterim.

Temmuz, 2018

Walla NASSIF

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİL LİSTESİ.....	xi
ÇİZELGE LİSTESİ.....	xiii
ÖZET.....	xv
ABSTRACT	xvii
1. GİRİŞ	1
2. PEYZAJ TASARIMI.....	5
2.1 Tarihsel Gelişimi	6
2.2 Peyzaj Tasarım Öğeleri	7
2.2.1 Çizgi	7
2.2.2 Şekil-form	7
2.2.3 Ölçü	8
2.2.4 Aralık	9
2.2.5 Doku	9
2.2.6 Renk	12
2.2.7 Işık gölge	13
2.2.8 Vurgu	13
2.2.9 Dizi.....	14
2.3 Peyzaj Tasarım İlkeleri.....	15
2.3.1 Tekrar ritim	15
2.3.2 Aralıklı tekrar	15
2.3.3 Denge	16
2.3.4 Zıtlık.....	16
2.3.5 Uygunlaştırma	17
2.3.6 Egemenlik	17
2.3.7 Birlik ve çeşitlilik.....	18
2.3.8 Uygunluk.....	19
2.3.9 Hiyerarşi.....	19
2.3.10 Tamamlılık	19
2.4 Sonuç	20
3. EL-HAMRA SARAYI	21
3.1 Giriş Kapı	22
3.2 Aslanlı Avlu	22
3.3 Kız kardeşler Salonu	23
3.4 Cennet'ül Arif Bahçeleri (Generalife).....	24
3.5 Labirent Bahçesi.....	26
3.6 Sultan Avlusu	27
3.7 Mersinli Avlu	29
3.8 El-Hamra Bitkisel Materyaller	30

3.9 Endülüs Dönemi Bahçelerinin Düzenlenme ilkeleri	30
3.10 El Hamra Sarayının Peyzaj İlkeleri Açısından İncelenmesi.....	32
4. DOLMABAĞÇE SARAYI.....	35
4.1 Osmanlı Humayun Kapısı	37
4.2 Osmanlı Humayun Arsası.....	38
4.3 Osmanlı'da Ağaç Dikimi.....	39
4.4 Dolmabahçe Sarayı Bitki Ve Ağaçlandırma Planı	39
4.5 Bitkisel Materyal	42
4.6 Harem Bahçesi.....	44
4.7 Giriş Avlu	45
4.8 Camlı Köşk.....	45
4.9 Sarayların Taşları.....	46
4.10 Osmanlı Bahçelerindeki Bitkiler	48
4.11 Ön ve Dış Bahçe.....	49
4.12 Mabeyn Bahçesi	52
4.13 Dolmabahçe Sarayının Peyzaj İlkeleri Açısından İncelenmesi.....	55
5. KARŞILAŞTIRMA.....	59
6. SONUÇ.....	63
KAYNAKLAR.....	65
ÖZGEÇMİŞ.....	67

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1: Mutlak ölçek ve göreceli ölçek	8
Şekil 2.2: Mesafeye göre doku algılama	10
Şekil 2.3: Doku çeşitleri	11
Şekil 2.4: Renk tasarımı - 1	12
Şekil 2.5: Renk tasarımı – 2	13
Şekil 2.6: Vurgulama	14
Şekil 2.7: Kontrollü diziliş	15
Şekil 2.8: Dizi, Ritm, Tekrar	15
Şekil 2.9: Denge	16
Şekil 2.10: Zıtlık	17
Şekil 2.11: Uygunluk	17
Şekil 2.12: Birlik ve Çeşitlilik	18
Şekil 2.13: Hiyerarşi	19
Şekil 3.1: El-Hamra Sarayı Genel Görünüş	21
Şekil 3.2: Giriş kapı	22
Şekil 3.3: El-Hamra Sarayı aslanlı havuz	23
Şekil 3.4: Kız Kardeşler Salonu	24
Şekil 3.5: Cennet'ül Arif Bahçeleri ve Villa Medici	25
Şekil 3.6: Cennet'ül Arif Bahçeleri-1	25
Şekil 3.7: Cennet'ül Arif Bahçeleri -2	26
Şekil 3.8: Labirent Bahçesi	27
Şekil 3.9: Sultan Avlusu ve Bahçesi	28
Şekil 3.10: Sultan Bahçesi	28
Şekil 3.11: Mersinli Avlu	29
Şekil 3.12: El-Hamra Bahçeleri-1	31
Şekil 3.13: El-Hamra Bahçeleri-2	31
Şekil 3.14: El-Hamra Bahçe tasarımları.1	34
Şekil 3.15: El-Hamra Bahçe tasarımları.2	34
Şekil 3.16: El-Hamra Bahçe tasarımları.3	34
Şekil 4.1: Dolmabahçe Sarayı	36
Şekil 4.2: Haremi Humayun Kapı Ve Bahçesi	37
Şekil 4.3: 1923 yılında çekilen fotoğraf	38
Şekil 4.4: Humayun Ana Planı	39
Şekil 4.5: Dolmabahçe Sarayı Bitki Şeması	40
Şekil 4.7: Veliht Dairesi Bahçesi	42
Şekil 4.8: Şimşir İle Yapılmış Mozaik	43
Şekil 4.9: Harem Bahçe Havuzu.....	44
Şekil 4.10: Hazine Kapısı girişindeki avlu	45
Şekil 4.11: Camlı Köşk ve Kuşluk görünüşü	46
Şekil 4.12: İbret Taşı	47

Şekil 4.13: Küfeki Taşı	48
Şekil 4.14: Saray Bahçe Çiçekleri	49
Şekil 4.15: Ön Bahçe Bitki Türleri	51
Şekil 4.16: Mabeyn Bahçesi Ön Görünüş.....	52
Şekil 4.17: Mabeyn Bahçesi Deniz Tarafı Görünüş	54
Şekil 4.18: Mabeyn Bahçesi Havuz	54
Şekil 4.19: Saray Girişindeki Hurma Ağaçları	56
Şekil 4.20: Servi ve ortanca bitkileri	57
Şekil 4.21: Saray Bahçeleri.....	57

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Çizelge 3.1: El-Hamra Sarayı Peyzaj İlkeleri İncelemesi	32
Çizelge 4.1: Dolmabahçe Sarayı Peyzaj İlkeleri İncelemesi	55
Çizelge 5.1: El-Hamra ve D.Bahçe saraylarının peyzaj açısından karşılaştırılması .	59

ENDÜLÜS VE OSMANLI BAHÇELERİNİN PEYZAJ TASARIMI AÇISINDAN İNCELENMESİ

ÖZET

İslam toplumlarının özellikle Endülüs dönemi ve Osmanlı dönemlerinin günlük yaşantısında bahçe büyük bir rol oynamıştır, günlük aile aktiviteleri için çok amaçlı bir açık alan olarak tasarlanmıştır. Buna ek olarak İslami Dönemde bahçe tasarımı ve mimari unsurları, pek çok mimarın yaptığı birçok sembolik anlam taşır. Tarihçiler, bahçeleri "Dünya üzerindeki Cennet" olarak tanımlıyorlar.

Endülüs Dönemi bahçeleri tasarım ve mimari olarak çokta yabancılık çekmediğimiz bir üslupla tasarlanmıştır. İslam medeniyetlerindeki bahçe tasarımı ve geometrik yapı ile aynı özellik gösterilmekte ve yapımı 250 yıl sürmüştür. Bahçe onlara göre huzur veren cennetten bir parça düşüncesi ile oluşturulmuştur.

Osmanlı toplumlarındaki bahçelerde yapılan araştırmaların çoğu, araştırmacıların bir kısmı tarafından bahsedilen bir veya daha fazla çalışma vakti için Tarihi Mimari açıklama yöntemi, bahçenin Sembolik yönlerini ve tasarımın özel olarak araştırılmadığı rolünde anlaşıldı. Tasarımında en büyük hükme sahip olan ana yönü gizliliklidir.

Osmanlı bahçesi tasarım teorisi hala parçalanmış ve hatta net değildir. Bazı araştırmacılar tarafından önceki uygarlıklardan alınması iddia edilen Fars ve Roma iddialarıyla bu araştırma, farklı çalışma vakaları için analitik bir tarihsel çalışma da dahil olmak üzere karşılaştırmalı çalışma yöntemini kullanacaktır, Osmanlı bahçe teorisinin temelini, köklerini, ana yönlerini ve bu bahçenin tarihsel gelişimini son döneme ait Yapısı üzerindeki dönüşümleri listelemeye çalışıyorlardı.

Bu araştırmada, Endülüs dönemi El-Hamra sarayı ve Osmanlı dönemi Dolmabahçe saray bahçesinin kendine has üslubu ile bahçe peyzaj tasarımı öğeleri ve ilkeleri açısından nasıl yapıldığı anlatılmakta ve karşılaştırmalar yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Endülüs Dönemi, Osmanlı Bahçeleri, El-Hamra Sarayı, Tarihi Bahçe, Dolmabahçe Sarayı*

INVESTIGATION ON ANDALUSIAN AND OTTOMAN GARDENS 'LANDSCAPE DESIGN

ABSTRACT

The garden played a great role in the daily life of Islamic societies, especially in the Andalusian and Ottoman periods it was designed as a multipurpose private outdoor space for everyday family activity. In addition, garden design and architectural elements in the Islamic period carry many symbolic meanings of many architects and historians like describe it as "Paradise on Earth".

The Andalusian period gardens architectural design were designed in a way that is not stranger to us. The same features as the garden design and geometric structure of the Islamic civilizations were shown and the construction took 250 years. The garden was created with a piece of thought from heaven that gives them peace of mind.

Most of the researches on the garden in Ottoman societies took the historical architectural description method for one or more of study cases, even it was mentioned by part of the researchers, the symbolic aspects of the garden design and its roots have not been researched specially the main aspect of privacy, that played the greatest role in their design.

The Ottoman garden design theory is still fragmented & not clear & even claimed by some researchers to be stolen by earlier civilizations, exemplified by the Persian & the Roman claims, this research will use the comparative study method including an analytical historical study for different study cases, trying to reach & list the basis of Ottoman garden theory, its roots, the main aspects & the historical evolution of those garden and the transformations on its structure during the last era.

In this research, it is explained how and how the garden of Al-Hamra palace and the Ottoman period Dolmabahçe palace garden was made with respect to garden landscape design elements and principles in comparison with the Andalusian period.

Keyword: *The Andalusian period, The Ottoman Gardens, El-Hamra Palace, Historic Garden, The Dolmabahçe Palace*

1. GİRİŞ

Peyzaj mimarisinin geleneksel ve en belirgin görevlerinden birisi bitkisel tasarımıdır. Peyzaj mimarisinin insanların aklındaki rolü genel olarak sadece bitki planı ve bitki seçimi olarak düşünülmektedir. Yanlış veya doğru, bu düşünce tarzı doğru uygulanan bitkisel tasarımı altını çizmektedir.

Bitki örtüsü, içinde yaşadığımız evrenin en önemli parçasıdır. Tarih boyunca insanlar bahçeleri ekip biçmek veya kendisine bahçe yapmak gibi türlü sebeplerden yaşadıkları evrenin bu önemli parçasını bilinçli şekilde kullanmayı öğrendikleri gibi bitkilerle peyzaj açısından tasarımlara başlamışlardır. Bitki seçimi, bitkinin düzenlenmesi ve bakımları gibi konuları içeren bitki tasarımı, bugün peyzaj tasarım mimarlığının temel prensiplerinden biri olmuştur.

Neden tasarım yapıyoruz? ve bitkisel peyzaj tasarımı bütün olarak çevre tasarımıdaki yeri nedir?

Bütün bu soruların cevabı oldukça basittir. İnsanların hayat kalitesi ve bizlerin dünya ile olan ilişkimiz. Bitkisel tasarım ve peyzaj tasarım bizlere bu tasarımları geliştirme ve iletme fırsatları vermektedir. Çünkü insan kendi yaşam tarzına yakışır şekilde çevresini düzenleyip güzelleştirdiği kadar insandır. Çevre güzelliğinin farkına varmak ve bahçeyi huzurlu yaşam alanı yapmak insanların vazgeçilmez davranış biçimi kabul edilmektedir.

Peyzaj tasarımı özetleyecek olursak, başarılı bitkisel tasarımı estetik olarak işlevsel, ekolojik, hoşnutluk verici ve yetiştirme şartlarına uygun tür olmalı ve planı yapılan alanın karakteristik özelliği canlandırılmalı, tamamlamalı ve birleştirilmelidir. Tüm bu özelliklerin haricinde güzel bir uygulama ve bakım yapılması gerekmektedir.

Birçok araştırmacı, tarihte İslam bahçelerini "yeryüzünde cennet" olarak nitelendikleri ölçüde, Müslümanların bahçelerine eşi benzeri görülmeyen düzeyde sanatsal yaratıcılığa ulaşabildiklerini düşünüyor.

Bu, bir dizi araştırmacıya, İslam mimarisindeki bahçeler üzerine daha önce bahsedilen bahçelerin mimari tanımlayıcı yönlerine odaklanarak sembolik, felsefi ve toplumsal müzakereleri atlayan ve yalnızca onlardan uzaktan bahsederek bir takım çalışmaları yapmaya yöneltti.

Müslümanlar, İslam dininin öğretilerini, hoşgörölü düşüncelerini, topluluğun ihtiyaçlarını, gelenek ve göreneklerini derinlemesine ve derin bir anlayışa dayanan gelişmiş düzeydeki gelişmişlik ve sanata erişebilirler. Bu kültürel ilerleme, sanatın kendisi veya bina yapıları ile sınırlı değil, peyzajın parklar ve yeşil alanlar yarattığı görseli ifade eder ve bunların etrafında bütünleşir.

İslam medeniyetindeki bahçe, belirli toplumların ve İslami dönemlerin ilgisini çektiği için belirli bir zaman dilimi veya coğrafi alanla sınırlı değildir. Gelişme ve zenginlik derecesi mimari öğeler ve süslemelerde bir toplumdan diğerine ve zaman zaman değişiyordu.

İslam mimarisinde mühendislerin, kapalı alanlara (binalar) ve açık alanlara (bahçelere) duyulan ihtiyaç arasında bir denge kurduklarını, planlamaya ve alana yansımalarının, zevk aldıkları yüksek planlama yeteneğini gösterdiklerini belirtmişlerdi.

İslam kültürü tarihsel olarak derin ve çok yönlü olduğu gibi, yapılı çevresinin tarihi de öyledir. Başlangıcında çevreyi ihtiyaçlara göre düzenleme, doğayı ehlileştirme, toprağın bereketini artırma ve kaynakların dağıtılması için okunaklı bir harita oluşturma gibi daha pratik ve "faydacı" amaçları olan İslami bahçeler, El-Hamra Sarayı ve Osmanlıdaki Dolmabahçe Saray bahçeleri gibi örneklerde kişisel zevkin, ihtişamın ve çok katmanlı bir sembolizmin taşıyıcıları haline geldi. Kaynak (D.Fairchild ruggles,1990)

Endülüs dönemi peyzaj tasarım mimarisinin günümüzde en belirgin örneği olan El-Hamra sarayının bahçelerinin nasıl düzenlendiği, yaşam kalitesini nasıl arttırdığını görselliğe ve huzur veren tarzlarının nasıl uygulandığı konumuzda incelenmiştir. Osmanlı dönemi peyzaj tasarım uygulamalarının en belirgin görselliğini gösteren Dolmabahçe sarayı da tasarım açısından konumuz içerisinde incelenmiştir.

Günümüzde bahçe peyzaj tasarım ilkelerinin ve yöntemlerinin nasıl uygulandığı ve eski tarihlerde uygulaması yapılan bahçe peyzajların çoğunluğunda günümüzdeki temel ilke kavramları benzerlik göstermektedir.

2. PEYZAJ TASARIMI

İnsanoğlu hayatı boyunca yaşadığı bölgeleri geliştirme, güzelleştirme ve daha yaşanabilir hale getirme amacı ile çalışmıştır. Peyzaj tasarım uygulamaları da hep bu mantık ile insanlara daha çok yaşanabilir ortamlar oluşturmayı amaçlamıştır. Tarih' deki süreçlere bakıldığında pek çok gelişim ve değişim zaman içerisinde insanlar farklı üsluplarda amaçlarına ulaşmayı denemişlerdir. Bu amaç içerisinde güzel sanatların diğer dalların desteğini alma güzele ulaşma çabalarını ve güzele ulaşma unsurlarını felsefe ile varoluş beraber sürdürmüşlerdir.

Tasarımcı; bazı kuramlar ve tasarım ilkeleri doğrultusunda kendisine bir yön bulabilmektedir. Çizgi, biçim, yön, aralık, ölçü, renk, doku, değer (ton değeri), ışık, hareket ve gölge tasarım öğeleridir. Tekrar, zıtlık, uygunluk, egemenlik, koram, birlik, denge peyzaj tasarım çalışmalarında bilinmesi gereken tasarım ilkeleridir. (Güngör, 1972)

İnsanların yaşam tarzını, kültürünü, geleneğini ve doğanın bütünlüğünü karıştırarak profesyonel kişiler tarafından oluşturulan kendisine özel yapı eseridir.

Tasarımla birlikte mimari açıdan öncelikli olarak bilimsel veriler doğrultusunda doğal, ekolojik, kültürel, sosyal, ekonomik, iklimsel, teknolojik, coğrafik, bitkisel, sürdürülebilir, yenilikçi, olanak ve sorunlar tespiti sonucu, doğal, tarihi ve kültürel değerleri koruyarak yasal çerçeveler ışığında yapılan çalışmalardır.

Uygulama alanı zamanla genişleyerek, bir bahçeden çok büyük, birden fazla bahçeleri, yerleşim alanlarını, korulukları, kırsal alanları içine alacak kadar büyük doğa parçalarının düzenlenmesinden, kent planlama branşına kadar dayanmıştır.

Peyzaj mimarları; mimarlar; kent plancıları, inşaat mühendisleri ve diğer mesleklerle birlikte çalışarak hem insanların gereksinimlerine hem de çevresel

değerlere saygınlık çevresi içinde plan ve uygulama projeleri üreterek çevre tasarımı ve korumasında önemli rol oynarlar.

2.1 Tarihsel Gelişimi

Doğa başlangıçtan bu yana güzel sanatlara, edebiyata ve şiirlere ilham kaynağı olmuş, insan-doğa arasındaki ilişkilerdeki değişimler peyzaj tasarım stillerini de doğrudan etkilemiştir. Başlangıçtan bu yana bahçe ve çevre tasarımı ortaya çıkan değişik stillerin orijinleri ‘formalite’ ve ‘natüralizm’ akımlarına dayanmaktadır.

Formalite ve natüralizm peyzaj tasarımı ve uygulamalarında ‘formal’ ve ‘doğal’ stillerin ortaya çıkmasına sebep olan iki zıt ekol olup tarih boyunca insan ihtiyaçlarının ve insanların çevreye karşı davranışlarının göstergeleri olmuştur (Özgüner, 2003).

Formal stil yapay elementlerin ve sanatsal yapıların maksimum düzeyde kullanıldığı, geometrik ve üniform çizgilerin baskın ve görünüşte düzenliliğin hâkim olduğu, bitkilendirmede bireyselliğin ve egzotik tür kullanımının yaygın, tasarım ve uygulamada insan etki ve kontrolünün maksimum düzeyde olduğu bir stil olarak tanımlanabilir. Formal stil ‘domestik’ (evcil) ve ‘seremonial’ (resmi) olmak üzere iki formda M.Ö. 5000-3000 yılları arasında Mısır, Asur ve İran’da ve Uzakdoğu’da gelişmiştir. Daha sonra gelişmesi Eski Yunan’da Roma’da ve İspanya’dan Hindistan’a kadar İslamiyet’in etkisi altındaki ülkelerde devam etmiştir (Özgüner, 2003).

Bugünün Peyzaj mimarlığı mesleğinin doğuşu İran ve Mısır’dan Yunan ve Roma (başarılı kültürler olarak) kültürlerine ve onların dış alan tasarım özelliklerine dayanır. Rönesans ile birlikte dış mekândaki ilgilenmeler artmıştır.

Zaman içinde önceliğe ve öneme sahip olan bu meslek 17. yüzyılda Fransa’da Peyzaj mimarların ve tasarımların, yeni ve yüksek – sofistike bir hal almasıyla gelişmeye başlamıştır.

Peyzaj” deyiimi Alexander Von Humboldt tarafından 19. Yüzyılın başlarında, bilimsel bir coğrafya terimi olarak literatüre sokulmuştur. Peyzajı “ Bir yeryüzü parçasının total karakteridir” diye tanımlamıştır.

2.2 Peyzaj Tasarım Öğeleri

2.2.1 Çizgi

Peyzajı oluşturan tasarım etkenlerinin temelidir. Peyzaj tasarımında elde edilen tüm fikirler bir düzen içerisinde çizgilerle anlatılır. Anlatılmak istenen her unsur çizgilerin şekillendirilmesi ile oluşur. Çizgilerin kalınlığı ve türü projedeki durumu değiştirmektedir. Çizgi her yerde mevcut görünümdeydir. Bir çiçek kenarı, ağaç dalları, bitki tasarımdaki şekillerin oluşturmuş olduğu sıra veya bitki silüet çizgisi doğrusal birim olabilir.

Tasarımda çizginin göze hareket ve yön vermesi, mesafeyi belirtmesi ve duyguyu ifade etmesi gibi işlevleri bulunmaktadır. (Erbaş ,2003)

Her yön çizgiyi oluşturmaktadır. Çizgi, tasarımdaki noktanın hareketlerinin sonucudur. Oluşturulan görsel tasarımda ana hedefi gözü yönlendirmesidir.

Gözün hareketi, gözleyicide ruhsal ve duygusal tepkilere sevk eder. Örnek verirsek dikey çizgiler katı, kesin ve serttir. Dik hatlara sahip bitkiler fazla ve yanlış uygulanması çekingenlik, ürkeklik ve gerginlik oluşmasına sebep olmaktadır. Dikey çizgiler bakış açısını sürekli yukarı – aşağı doğru hareket ettirir ve gözü yormaktadır. Yatay hatlar ise kişide tatmin edici ve huzur verici etkenlere sebep olmaktadır. Gözün doğal hareketiyle uyum sağlamaktadır. Sarkan veya ağlayan diye isimlendirdiğimiz eğri hatlar bakışı yere doğru yönlendirdiği için kişide dramatik bir duygu oluşturmaktadır. Buda kişide büyük bir haz oluşmasına sebep olmaktadır.

2.2.2 Şekil-form

Projedeki her bir öğenin kendini ifade ettiği biçim şeklidir. Bu biçimler bir mekan, yol hattı, ağaç, donatılar v.b. grupların biri veya hepsi olabilir. Önemli olan insanlar üzerinde bıraktığı etkidir. Oval şekiller veya daireler bir tamamlayıcı hissi uyandırır. Dikdörtgen veya kareler matematiksel kesinlik hissi uyandırır. Bu çeşitli form unsurları bütün bitki çeşitlerinde mevcuttur. Ağaçlar, otlar ve çalılar da aynı formlara sahiptir. Tüm bitki çeşitlerinde bu tarz formların bulunması ise tasarımı yapacak olan kişinin birbirinden oldukça daha fazla bitkileri gruplaştırarak oluşturacağı bütünlük ve uyum arz eden kompozisyonu geliştirme ve yaratma çalışmalarına yardımcı olmaktadır.

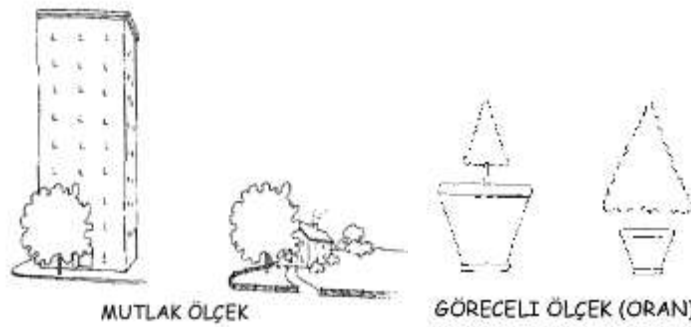
Bitkilerin ve ağaçların geneli gençlik dönemi, olgunluk dönemi ve yaşlanma döneminde değişik şekil ve formlar kazanırlar. Bitkinin yetiştirme ortamı gibi yaş da form açısından dikkate alınması gerekmektedir. Çalılar da diğer ağaçlar gibi zaman içerisinde yaşlanmadan dolayı karakter değişikliğine uğramaktadır. Özellikle dik ve geniş formlardaki ağaçların zaman içerisinde alt bölgelerinde dalların deforme olması ve genişlemesi durumu olduğu için yarı – ağaç formuna girmeye başlarlar. (Erbaş,2003)

2.2.3 Ölçü

Ölçü, mekânlara bağlı olarak yapılır. Mekânlarda ölçü birimi ise insanlardır. Bu sebepten denge elemanı olarak ele almak daha doğrudur. Mekânın boyutlarını ve ya nesnenin ne kadar büyük olduğunu ifade eder. Kısacası insan boyutlarına olan uygunluğudur. Ölçek göreceli (relatif) veya mutlak olarak değişkenlik gösterebilir.

Mutlak ölçek, uygulama yapılacak olan nesnenin veya mekânın kullanılan ölçü birimleriyle ölçülmesi neticesinde gerçekleşir ve peyzaj tasarımı ile bakan kişi arasındaki ilişki durumunu ifade eder.

Göreceli ölçek, aynı bölge içinde bir obje veya mekân arasındaki orantılı ilişkidir. Göreceli ölçek alan, renk ve büyüklük açısından gerçek nesnelere arasında bulunan ölçeğin görsel şekilde algılanmasıdır. (Erbaş,2003)

Şekil 2.1 : Mutlak ölçek ve göreceli ölçek (Erbaş ,2003)

Ölçek, uygulaması yapılacak olan tüm tasarımlarda çözümü yapılması gereken önemli bir konudur. Tasarıma uygulanacak olan objelerin mutlak ve göreceli durumu oldukça iyi düşünülmelidir.

Göreceli ölçek, uygulama alanındaki nesne veya objelerin büyüklük, miktar, kütle ve alan arasındaki oran durumudur. İki veya üç boyutlu durumlarda uygulanabilir.

Mutlak ölçek, ölçü birimleri kullanan gözleyicinin takdiri ve değerlendirmesine dayanmaktadır. Örnek olarak insan vücudunun ölçüleri diyebiliriz. (Erbaş ,2003)

Ölçek bakımından başarılı bir peyzaj tasarımını izleyen kişi uygulama ölçeğini düşünmeden, kendisinde rahatsız bir his oluşturmadan veya uygulama alanındaki yoğunluk arasında kaybolmadan özgür şekilde hareket etme imkânı sağlamaktadır.

2.2.4 Aralık

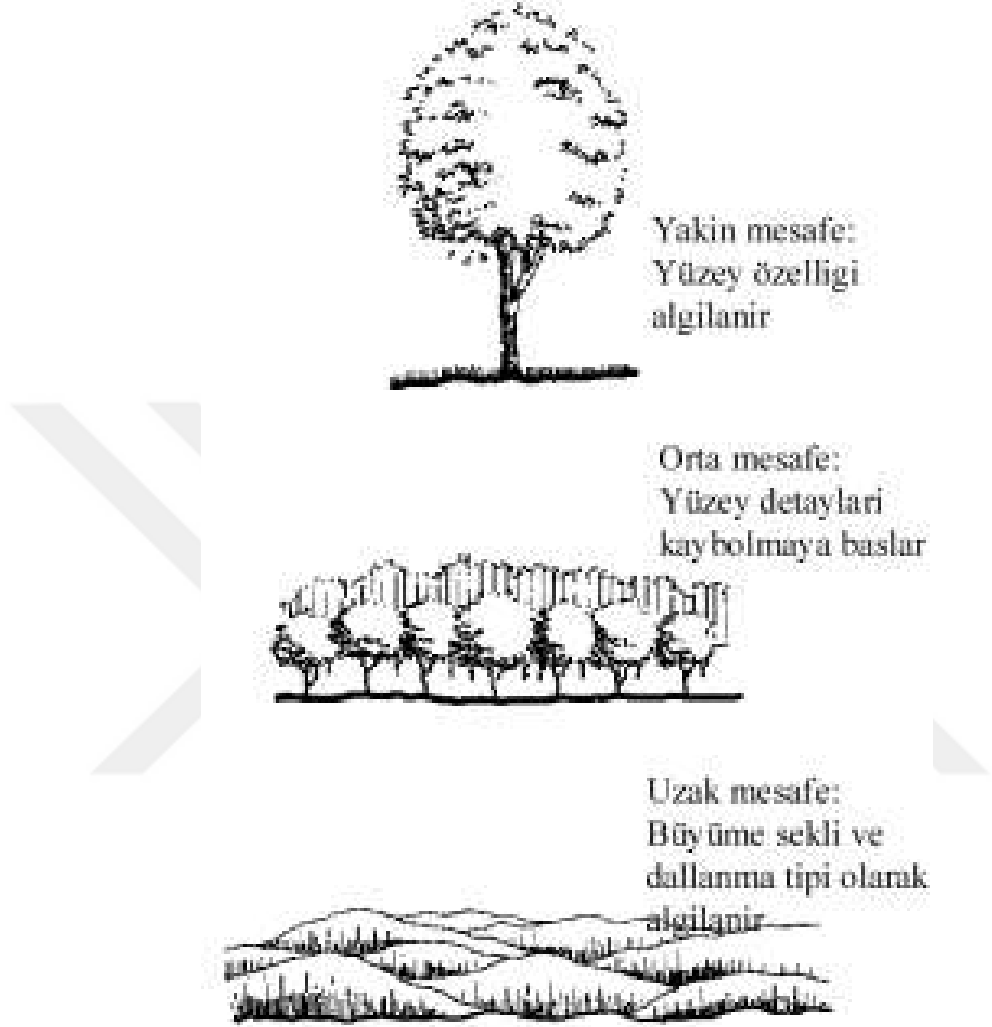
Yapılacak olan çalışmalarda mekânların birbiriyle olan ilişkilerini ortaya koymaktadır. Önemli olan mesafedir ve etkileyen faktörler arasındadır. Aralık çoğaldıkça gözlem yapan kişiyi tek noktaya sabitlemek, bakış açısında genişlik ayarlanması, izleyiciyi zihinsel olarak yormamak gibi önlemlerin alınması gerekmektedir. Aralık mesafesi az olduğunda ise objelerin mekâna göre boyutlandırılması, mekânın dar veya geniş açılı gösterilmesi gibi sorunlarla karşılaşılabilir. Bu saydığımız unsurlar göz önünde bulundurularak tasarım yapılması gerekir. (Erbaş ,2003)

2.2.5 Doku

Nesnelerin görülen ve temas edinilen yüzey ortamı dokuyu oluşturur. Seyrek dokulu-Sık dokulu-Yumuşak dokulu- Geçirgen dokulu vs. olabilir. Doku yoğunluk ve sıklık olarak doğrudan anlaşılır olur. Nesnelerin büyüklük ve şekillerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bitkinin doku özelliği ise onun boyutu, yapraklarının biçimi, yüzey dokusu, rengi, dal şekilleri ile kabuk yapısına ait özelliklerin tümünün birleşmesiyle oluşan sonuçtur. Bitkiyi izleyen kişiye uzaklığı dikkate alınarak uygulaması yapılmalıdır. Mesafe dokunun algılanmasında belirgin olan önemli etkidir. (Erbaş ,2003)

Doku mevsimlere göre değişkenlik gösterebilir. Yaz zamanlarında dokuyu oluşturan önemli etken, genel olarak kış zamanlarında yapraklarını döken bitkiler için, yaprak örtüsüdür. Kış zamanlarında ise yapraklarını döken

bitkilerin dokusu, gövde ve ağaç büyüklüğü ve dalların yapısı ile tanımlanır. Bu sebeplerden dolayı yaz ve kış zamanlarında bitki dokuları değişkenlik göstermektedir.

Şekil 2.2 : Mesafeye göre doku algılama (Erbaş ,2003)

Bitkilerde doku çeşitlerini kaba, orta, ince diye üç maddeye ayırabiliriz.

- Kaba Doku Bitkiler
- Orta Doku Bitkiler
- İnce Doku Bitkiler

Şekil 2.3 : Doku çeşitleri (Erbaş ,2003)

Kaba doku bitkiler; yoğun ve büyük yaprak ile kalın dalları ve gövdeye sahiptir. Örnek olarak çınar ağacı ve kestane ağaçlarını gösterebiliriz. Bu tarz doku özelliğine sahip ağaçlar insanlar üzerinde daha baskın ve etkilidir. Büyük olması sebebiyle gölgelik olarak kullanılması açısından daha çok tercih edilmektedir.

Orta doku bitkiler; orta büyüklükte gövde, yaprak ve dallara sahiptir. Kaba dokuya göre daha az şeffaf ve daha güçlü bir görünüme sahiptir. Kaba ve ince doku arasında geçişi sağlamaktadır.

İnce doku bitkiler; ince yaprak ve dal yapısına sahip bitkilerdir. Kaba dokulu bitkiler bulunduğu yerde insanın üstüne geliyormuş gibi görünürken ince dokulu bitkilerde tam tersi görünüm vermektedir. İnce doku bitkilerini dar ve küçük mekânlarda geniş göstermek için uygulanmaktadır.

Dokular arasındaki geçiş durumları ani şekilde olmaması gerekmektedir. Kaba dokudan orta dokuya ve ince dokuya geçişler yavaşça olması gerekir. Bu yöntemle gözlem yapan kişinin ilgisi istenilen yere çekilebilir. (Erbaş ,2003)

2.2.6 Renk

Peyzaj tasarım uygulamalarında mekândaki algı ve temayı doğrudan etkiler. Kullanılacak olan öğelerin yakın veya uzak olması daha dekoratif özellik ortaya çıkarmaktadır.

Şekil 2.4: Renk tasarımı - 1 (Kader,2010)

Renk, bitkinin belirgin olan ve dikkat çeken görsel açıdan özelliğidir ve bu sebepten bitkisel peyzaj tasarımında yeri oldukça önemlidir.

Bitkilerde renk dediğimizde akla ilk gelen meyve veya çiçek rengidir. Bitkinin göze batan en büyük özelliklerindedir. Fakat gövde, dalları ve yaprakları da rengi oluşturmaktadır.

Peyzaj da rengin bütün kaynağı ışıktır. Doğadaki farklı renkler, ışık dalgasının yansımaları ve kırılması ile oluşmaktadır.

Sıcak renkler; turuncu, sarı ve kırmızıdır. Özellikleri ise pozitif, dikkat çekici, hareketli, saldırgan ve parlaktır. Geniş alanların etkisini azaltmak için kullanılan renk tipleridir.

Soğuk renkler; mor, yeşil ve mavidir. Özellikleri ise negatif, dikkat çekmeyen donuk renklerdir. İnsanlarda dinlendirici etki yaratmaktadır. Görsel açıdan etkileri azdır. Bulunduğu mekânda genişlik etkisi yaratmak için kullanılır. (Kader,2010)

Şekil 2.5: Renk tasarımı – 2 (Kader,2010)

Renğin yoğunluğu, gerçek rengin asıl içeriğini anlatmaktadır. Renğin gücü, saflığı ve doygunluğu baskın rengin miktarı tarafında belirlenmektedir. Açık pembe rengi düşük bir yoğunluğa, Koyu pembe rengi ise kırmızı rengin yüksek yoğunluğuna sahiptir. Yoğunluğu az olanlar çoğunlukla enerjisi düşük, fazla olanlar ise enerjisi yüksektir.

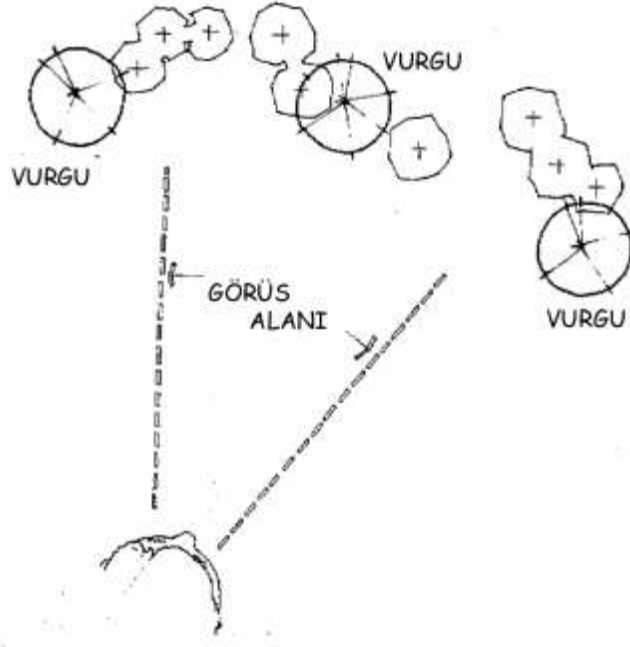
2.2.7 Işık gölge

Mekânın ışıklı veya ışısız durumuna göre nesnelere farklı etkilere sahip olurlar. Gölge ve ışık ilgi alanını daha da artırır, mekâna ferahlık ve genişlik sağlamaktadır. Işık oyunları ile uygulama yapılacak olan bahçe peyzajlarında çiçek yapraklarının ışıklar ile daha canlı görünmesi, izleyici açısından rahat ve huzurlu ortam oluşmasına neden olmaktadır. Dar bahçe tasarımlarında kötü ışık dengesi bitkilerin ve çiçeklerin kötü görünmesine neden olup uygulama yapılan alanda dar görünüme neden olmaktadır. Bu sebepten dolayı peyzajı yapılan bahçelerde ışık ve gölge ritmini doğru yakalamak gerekmektedir. (Erbaş,2003)

2.2.8 Vurgu

Mekân içerisindeki dikkatleri bir objeye veya nesneye odaklamak için kullanılan unsurdur. Zıt renklerin kullanılması, ışık değişimi, çizgi yönleri, mekân ilişkileri ve doku özellikleri ile tasarımda vurgu ortaya konabilir. Vurgu ile önemli olan nesneyi az önemli olandan ayırma işlemidir. Genel olarak nesneye görsel farklılık yaratmakta kullanılır.

Vurgu, tasarımdaki baskın yerlerin sayılarını sınırlamasıyla yaratılır. Fazla uygulanmış vurgu gözlemleyen kişiyi rahatsız ve itici bir durum oluşmasına neden olmaktadır. (Erbaş,2003)

Şekil 2.6: Vurgulama (Erbaş,2003)

Peyzaj tasarımında vurgusu yapılacak olan nesnenin etkili şekilde kullanılabilmesi için obje, çizgi ve renk detayları dikkatli şekilde incelenmesi gerekmektedir. Ancak bu yöntemle vurgusu yapılacak olan nesne etkisini gösterebilir.

2.2.9 Dizi

Tasarımdaki belli bir hareket ve onun etrafındaki nesnelerin düzenli bir hat üzerinde olumlu sonuca gitmesidir.

Uygulanacak olan peyzaj tasarımının genel olarak bir alan, bir obje ya da başka bir durumdan diğerine geçiş ve hareketidir. Bu şekilde de peyzajı birbirine bağlamaktadır. Peyzaj bitki tasarımlarında bir unsurdan diğer unsura zevkli ve görsel geçiş ve hareketi amaçlar. Göz hareketini kolaylaştırmış olur. (Erbaş,2003)

Şekil 2.7: Kontrollü diziliş (Erbaş,2003)

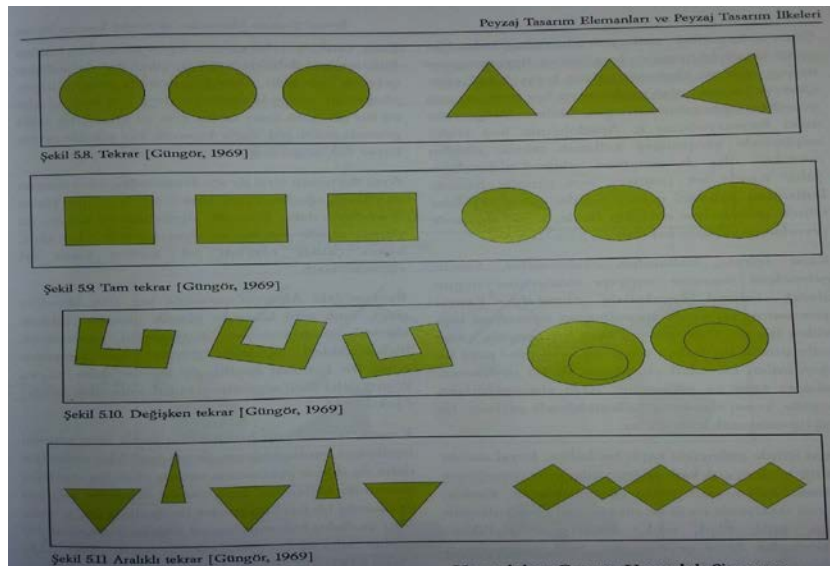
2.3 Peyzaj Tasarım İlkeleri

2.3.1 Tekrar ritim

Tasarımı yapılan mekân içerisinde biçim olarak birbirine benzer öğelerin veya grupların sürekli olma durumudur. Tasarımı yapılan peyzaj planlarında çizgi ile deseni yapılmış yüzey kaplamaları aynı şekilde olursa ritmi yakalamış olur. Bahçe tasarımlarında çiçek, ağaç gibi ürünlerin belirli sıralarda dizilmesi ritmi canlandırmış olur. Bu tarz kendini tekrarlayan objeler kullanılması oldukça kolaydır. Ritmi canlandırmış olmasına rağmen görsel açıdan hızlıca görünür ve fazla dikkat çekmez. Bu tarza örnek olarak bahçe çitlerini söyleyebiliriz. (Erbaş,2003)

2.3.2 Aralıklı tekrar

Tekrar ritim özelliği ile aynıdır. Farkı ise aynı ritimde olan öğelerin belirli ve dağının aralıklarda düzenlenmesidir.(Şekil 1.8)

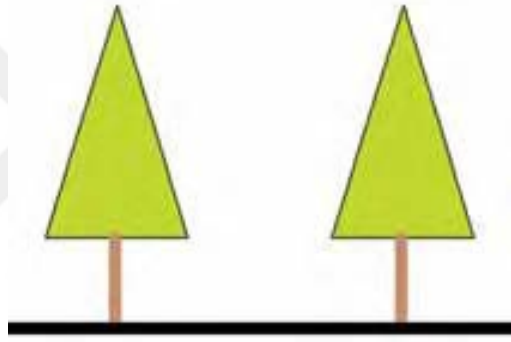
Şekil 2.8: Dizi, Ritm, Tekrar (Kader,2010)

2.3.3 Denge

Yapılacak olan tasarımın sağlam temeller üzerine kurulması için denge sisteminin gerekli olması gerekir. Form ve renk doğru yerlerde kullanıldığında denge kuvveti artar. Denge iki formda oluşmaktadır. (Şekil 1.9)

Denge emniyet, sükûnet ve sağlamlık hissinin ifadesidir.

- Simetrik (formal)denge: Birbirine benzer yapı elemanlarının bir bölümünün iki tarafına eşit uzaklıkta yerleşmesinden ortaya çıkan bir plan kalıbıdır.
- Asimetrik (informal)denge: Eksenin her iki tarafında aynı büyüklük ve şekle sahip olmayan, fakat eşit dikkat çeken objelerin dizilişleri ile elde edilir.

Şekil 2.9: Denge (Kader,2010)

2.3.4 Zıtlık

Tasarımı yapılan mekânda uyum farklılığı yaratmak için yapılır. Bu uyumsuzluk durumu tasarımın ihtiyacı durumunda oluşturulur. Tasarım planında objeyi vurgulamak içinde kullanılır. Zıt elemanların arasında görsel düzen kurmak oldukça zordur. Uyumsuzluk ve dağınıklığa sebep olmaktadır.

Şekil 2.10: Zıtlık (Kader,2010)

2.3.5 Uygunlaştırma

Yapılan tasarımda birbirinden farklı nesnelere birbirine bağlantı yapılması durumudur. Uygunlaştırma renk ile yapılmak isteniyorsa renk ton ayarlarıyla oynanabilmektedir.

Şekil 2.11: Uygunluk (Kader,2010)

2.3.6 Egemenlik

Peyzajı yapılan tasarımda herhangi bir ürünün diğer ürün üzerinde oluşan üstünlüğe egemenlik denir. Her çeşit egemenlik zıt türlerin oluşmasından meydana gelmektedir. Egemenlik değer egemenliği, ölçü egemenliği, renk egemenliği, doku egemenliği, form ve şekil egemenliği şeklinde detaylanmaktadır.

2.3.7 Birlik ve çeşitlilik

Peyzajı yapılan tasarımda herhangi bir ürünün başka bir ürün ile bütünlük parçası niteliğiyle bir arada olması durumudur. Uygulama yapılan tasarımda birlik ve çeşitlilik bazı durumlarda uygulanmaktadır. Birlik ve çeşitlilik yapılacak olan tüm peyzaj tasarımının temelini oluşturmaktadır ve tüm detaylar tasarım metotları ve tasarım ilkeleri ile bütünlük amacıyla hedefe ulaşmaktadır. (Şekil 1.12)

Şekil 2.12: Birlik ve Çeşitlilik (Kader,2010)

Bitkilendirme yapılmasının amacı sadece o plan ve mekânda kullanmak veya görmek istediğimiz çeşitli bitkileri bir araya getirmek değildir. Uygulaması yapılacak olan tüm bitkiler, alan içerisindeki mekânları birleştiren ve devam ettiren bir sistem içerisinde uygulanmalıdır. Yani tasarım, birlik ile çeşitlilik arasındaki ilişkidir. İç içe birbirine bağlı ve uygulama düzenini belirler.

Birlik, birbirinden farklı olan tasarım objelerinin tüm peyzaj alanı içerisinde tek bir bütün şeklinde algılanmasını ve kavranmasını sağlayan güç birliğidir. Tasarımda birlik, estetik açısından uyumu, farklı kısımları birbirine bağlayan, baskın objelerin vurgulanmasından, düzen içerisindeki bitki ve mekân sırasından, farklı nesnelerin tekrarından, peyzaj alan ölçeğinden insan ölçüleri hem de çevresindeki peyzajla orantılı olacak uygulamasından doğar.

Çeşitlilik, uygulama alanındaki tasarım elemanlarının farklılığıdır. Bakışın dikkatini çekmek, gözleyicinin dikkatini obje üzerinde sabitlemek ve gözlemcinin isteklerini tatmin etmek için form, çizgi ve renk uygulamaları ile çeşitlilik uygulaması yapılmalıdır. (Kader,2010)

2.3.8 Uygunluk

Tasarımın ihtiyaç duyulan amaçlarına göre uygun şekilde oluşturulmasıdır. Her tasarım, uygulaması yapılan alana çözüm getirmelidir. Uygulama yapılacak olan yere aykırı olarak düşünülürse kullanımı ciddi şekilde etkiler. (Kader,2010)

2.3.9 Hiyerarşi

Yapılacak olan tasarımın görsel anlatımlarında ilk yapılacaklar belirlenmeli ve bir sıraya koyulmalıdır. Bu amaçla tasarımcı önem derecesine göre sıralama oluşturur.

Şekil 2.13 : Hiyerarşi (Kader,2010)

2.3.10 Tamamlılık

Yapılacak olan tasarım çevre ile uyumlu ve bütünlük içinde olmalıdır. Uygulama alanı coğrafi özelliği, fiziksel durumu, ulaşımı gibi çevresel durumlara uygun durumları içermelidir.

Estetik ve kullanışlı mekânlar oluşturmak peyzaj tasarımı çalışmalarının ana hedefidir. Başka kişilerinin yaşam alanlarına müdahalede bulunmak, o kişilere yaşanabilir gösterişli mekânlar oluşturmak önemli olduğu kadar zor bir görevdir ve bu zorluğun en büyük sebebi insan faktörüdür. Her insanın bakış açısı farklı

bir dünya bakış açısıdır. Her uygulanan tasarım, farklı bir dünya yani farklı bir bakış açısıyla hayat bulur. Neredeyse onu olmayan seçeneklerin sunulabileceği bir noktada herkes için güzel olanı yakalamak zordur. Kentsel ölçekte mekân tasarlamak ciddi çaba ve görevler gerektirmektedir. Sadece tasarımcının neyi ve nasıl hedeflediği ile sınırlı kalınmamakta, kullanıcı profili, finansal faktörler, çevresel faktörler ve yerel yönetimler gibi pek çok etken tasarımı kısıtlamaktadır. (Kader,2010)

2.4 Sonuç

Bitkilerde peyzaj uygulaması yapılırken görsel sanat ilkelerinin ya da prensiplerinin nasıl uygulama yapılacağı bu bölüm boyunca anlatılmış olmasına rağmen dikkat edilmesi gereken konu bu prensiplerin diğer peyzaj yapı elemanlarının kullanılış açısından da geçerli olduğudur. Peyzaj tasarımında kullanılan her malzeme ister yapısal ister bitkisel malzeme olsun aynı tarz temel tasarım unsurlarına sahiptir. Bu sebeple, hepsi bir bütün olarak peyzaj uygulamasında ne kadar başarılı olacağı, sanatsal prensiplerin bu unsurlarda ne kadar başarılı bir şekilde uygulanacağına bağlıdır.

3. EL-HAMRA SARAYI

Endülüs dönemindeki peyzaj tasarımlarının en belirgin özelliğini taşıyan yapı El-Hamra sarayıdır. El-Hamra sarayının tarihi 9. yy'a kadar eskiye dayanır. 889 yıllarında askeri amaçlarda kullanılmak için küçük bir yapı olarak Endülüs Emevilerinin devamı olan İspanyada nehirlere bakan tepe üzerinde düzlüğe kurulmuştur. El-Hamra sarayı 1232 yıllarında tekrardan eklentileri yapılmaya başlanmıştır. Toplamda 142.000 m2 alana sahiptir. El-Hamra ismi Arapçada kızıl anlama gelen Elhamra sıfatıyla eş olan cümle ile tanımlanmasından ve inşaatında kullanılan killerin kızıl renge benzerliğinden dolayı El-Hamra ismini almıştır.

El-Hamra birbirine bağlı onlarca odalardan, geniş avlulardan ve her avlunun kendine özel bahçelerinden oluşmaktadır. Fakat El-Hamra'yı farklı kılan bunlar değildir. El-Hamra'yı benzersiz kılan mimarideki kusursuz uyumdur. Sayısız yapıların ve bahçelerinin hepsi uyum içerisindedir. İslam mimarisinin o dönemde geldiği en üst noktalardan biri olarak gösterilir. Yapı mimarisi olduğu gibi bahçe düzenlemelerinde kusursuz peyzaj mimarisi kullanılmıştır. Her biri farklı amaçlar için yapılmış olan avlular plan ve mimari olarak İslam bahçelerinin örneklerindedir. [URL-6]

Şekil 3.1: El-Hamra Sarayı Genel Görünüş [URL-6]

3.1 Giriş Kapı

Saraya mükemmel bir taç kapıdan girilir. El-Hamra ribatlar, kale, saray ve Cennetül Arif (Generalife) ile dört ana kısımdan oluşur. Harika bir yapıya sahip olan El-hamra Sarayı, birbiriyle bağlantılı sayısız salon ve odalar, bu odaların aralarında bulunan avlular, ferah ve huzur veren yeşil alanlar, fiskiyeli havuzlar, bahçe ve çeşmelerden ibarettir. (Şekil 3.2) [URL-6]

Duvarlarında Müslümanlığın izlerine rastlamak mümkündür. Dini yazıların işlenmiş olduğu duvarlar dünyada en çok bu sarayda rastlanmaktadır demek mümkün olabilir.

Şekil 3.2 : Giriş kapı [URL-6]

3.2 Aslanlı Avlu

Sarayın içyapısı çok karışıktır, sayısız koridorlar ve kapıları vardır. Bahçesindeki aslan heykelleriyle süslü ünlü aslanlı havuz ve peyzaj açısından tasarımı diğer ülkelerin kendi bahçe tasarımlarını yaratmakta kaynak oluşturmuştur.

Şekil 3.3: El-Hamra Sarayı aslanlı havuz [URL-8]

El-hamra sarayının elçi kabul salonuna açılan on iki aslan heykelli ve fiskiyeli havuzdan oluşmaktadır. 1361-1391 yılları arasında yapımı tamamlanmıştır. Avluda bulunan havuz yapımında beyaz mermer kullanılmış, etrafında on iki aslan heykelinin taşıdığı havuz küçük bir su yüzeyi tasarlanmıştır. (Şekil 3.3) [URL-8]

Havuz çanağından taşan su aslanların ağzından akarak ince su kanalları ile saray içindeki salonlara taşınmaktadır. Bu su kanalları ile avlu 4 parçaya bölünmüştür.

3.3 Kız kardeşler Salonu

İsmi döşemesinde bulunan mermerlerin üzerindeki damarların iki genç kız figürüne benzemesinden dolayı almıştır. Endülüs Hat sanatının en güzel örneklerini göstermektedir. İhtişam ve görselliği ön planda olan bu odanın güneş ışığının odaya yansması, duvar renklerinin ışık ile birleşmesi ile odaya mükemmel bir görüntü vermektedir. Hükümdarın kendisine özel odasıdır ve yatak odaları mevcuttur. Oda içerisinden büyük bir kapı ile aslanlı avluya çıkılmaktadır. (Şekil 3.4)

Şekil 3.4: Kız Kardeşler Salonu [URL-6]

3.4 Cennet'ül Arif Bahçeleri (Generalife)

Saray ve bahçeleri, 1302 – 1309 yıllarında inşa edilmiştir. El-hamra'nın en ferah ve gezinti amaçlı bahçesi olan Generalife, Granada'nın her yerini görebilen bir konuma sahiptir. Bahçe bölümü teraslarla El-hamra'ya açılır. İki tarafı sarayla çevrili olan en büyük avlu ise, iç bölümü mermer kaplı bir kanal ile iki kısma ayrılmıştır.

Avludaki kanalın etrafından gül, servi ve zakkumlar uzanır. Kanalın diğer ucunda koridorlar üzerinde büyük manzara görünüşü hâkimdir. [URL-1]

Genel olarak havuzlar nilüfer çiçeği şeklinde yapılmıştır. İspanya'nın Hristiyanlaşmasından sonra bahçenin büyük bir bölümü değişikliğe uğramış ve tasarım olarak Rönesans döneminin Villa Medici isimli bahçe tasarımlarını yansıtmaktadır. (Şekil 3.5)

Şekil 3.5: Cennet'ül Arif Bahçeleri ve Villa Medici [URL-1]

Sierra Nevada eyaletinin dağlarından kanallar ile taşınması sağlanan sular ile birbirinden farklı çiçekler ile peyzaj tasarımı yapılmıştır. Özellikle sultanın yaz günlerinde sıcaktan kurtulmak ve saray işlerinden uzaklaşmak için daha çok tercih ettiği bahçelerdir. Bu yüzden ihtişam ve ferahlık ön planda olmuştur. 160'dan fazla çiçek türü bulunmaktadır. Genel olarak servi, portakal ağaçları ve dağdan akan suların bahçe havuzunu sürekli hale getirmesi sebebiyle bahçeye serinlik katmaktadır. [URL-1]

Şekil 3.6: Cennet'ül Arif Bahçeleri-1 [URL-9]

Şekil 3.7: Cennet'ül Arif Bahçeleri -2[URL-9]

3.5 Labirent Bahçesi

Çoğunluk olarak servi ve güllerden oluşan bahçe büyük bir havuz ve havuz etrafı fiskiyeler ile tasarlandı. Havuz ortasında ayrı bir bağımsız bahçe ve ortasında portakal ağaçları ile süslenmiştir. Bahçe etrafı yüksek duvarlar ile çevrilip etrafında uzun servi ağaçları ile dizayn edilmiş, huzur ve güven veren bir mekân olarak tasarlanmıştır. 1951 yılında peyzaj mimarları tarafından tamir edilip Müslüman bahçesi ismini almıştır.

Çoğunlukta yeşil renklerin muhafaza edildiği bahçelerde birbirinden farklı renkteki küçük çiçek bitkileri de bulunmaktadır. Güneş ışıkları ile yeşil bitki renklerinin karışmasıyla bahçede ihtişam ve güzellik ön plana çıkmaktadır. (Şekil 3.8)

Bahçe havuzları etrafı küçük ot bitkileri ile korkuluk görevini üstlenmektedir. Havuz etrafları genel olarak sıralı şekilde fiskiyeler ile su oyunları gösterisi ile bahçe peyzaj ve düzenine ayrı hava katmaktadır. [URL-1]

Şekil 3.8: Labirent Bahçesi [URL-9]

3.6 Sultan Avlusu

El-Hamra sarayının kuzey bölgesindeki kapıdan çıkınca karşımıza gelen bahçe avlusudur. Orta bölümünde portakal ağaçları ile küçük yeşillikler ile süslenmiştir ve iki küçük labirent'ten oluşmaktadır. Orta bölümünde büyük bir tas çeşme yapılmış fakat günümüzde yıkılmıştır. Etrafın büyük duvarlar ile sarılmış görüntü ve ihtişam olarak duvarlara yeşillikler ve varaklar ile mimari açıdan görsellik sunulmuştur. İhtişamlı duvarların ön taraflarına karşılıklı olarak iki büyük aslan figürü bulunmaktadır. Duvar etraflarında büyük servi ağaçları bulunduğundan dolayı servili bahçe olarak da bilinmektedir. (Şekil 3.9)

Kış aylarında aşırı yağmurlu olması sebebiyle El-Hamra saray bahçeleri genel olarak yeşil bitki örtüsü ile kaplı yer yer olarak farklı renkteki bitkilerde bulunmaktadır. Bahçe havuzundaki suyolları ile fazla gelen su dışarı taşınmaktadır. [URL-1]

Şekil 3.9: Sultan Avlusu ve Bahçesi [URL-9]

Birbirinden bağımsız gibi gözükken iki büyük saray yapısı olan El-Hamra ve Cennet'ül Arif Bahçeleri (Generalife) arasındaki bahçe sultan avlusundan geçilerek ulaşılır. Dünya peyzaj miraslarından örnek olarak gösterebileceğimiz bir bölümdür.

Şekil 3.10: Sultan Bahçesi [URL-9]

3.7 Mersinli Avlu

El-hamra sarayının en gösterişli avlu ve bahçesidir. Yan taraftaki salonda elçilerin kabul edildiği, sultanı ziyarete gelenlerin bekletildiği avlunun en gösterişli bölümü ise havuzudur.

Peyzaj olarak bahçe içerisindeki havuzun etrafına dikilen mersinli küçük yeşil bitkiler sayesinde avluya derinlik ve güzel koku etkisi katılmıştır. Bu tasarımdan 300 yıl sonra aynı bahçe ve havuz özelliği Taç Mahal önünde bulunan bahçe ve havuzda uygulanmıştır.

Bahçe sulama sistemi ve havuzlara dağlardan gelen su tasarım mimarisi olarak dünyada tek diyebilir. Bilindiği üzere El-Hamra sarayı kurak bir tepeye inşa edilmiştir. Sarayı yazın 40 derecelere varan sıcaklığında serinleten su, daha sonra havuzlardan, çeşmelerden estetik amaçlarla geçtikten sonra ağaçların, çiçeklerin sulanmasında da kullanılıyor, tek damlası israf edilmeden. [URL-9]

Şekil 3.11: Mersinli Avlu [URL-7]

Bütün avluların ortak özelliği su dekoratifi ile yapılmış olmasıdır. Mersinli avlu genel olarak portakal ağaçlarıyla tasarlanmıştır. Su havuzu olarak en büyük olanı bu avluda yapılmıştır.

3.8 El-Hamra Bitkisel Materyaller

Genel olarak El-Hamra sarayı Endülüs döneminin en görkemli eserlerinden biridir. Özellikle bahçe peyzaj tasarımı halen daha günümüzde örnek olarak gösterilmektedir. Bitki çeşitleri olarak kullanılan örnekler genel olarak Palmiye, Hurma, Nar, Portakal, Yaban Mersini, Porsuk, Sedir, Servi, Gül ve Beyaz Çiçekli Yasemindir. Arap ülkelerinde görülen ağaç ve bitkilerin burada da bulunması Endülüs dönemi peyzaj tasarımının özelliğidir. Bitkisel materyal olarak en farklısı ise bükülerek ve budanarak şekil verilmesidir. [URL-1]

3.9 Endülüs Dönemi Bahçelerinin Düzenlenme ilkeleri

- Dini ve sosyal olguları belirtmenin dışında yüksek duvarlarla kaplanmış kendi içinde yaşam alanı oluşturması,
- Kurak bir yer olmasına rağmen dağlardan oluklardan taşınan su kullanımı oldukça fazla,
- Derinliği az olan fıskiyeli su havuzları,
- Havuzların birer su aynası olarak kullanılması,
- Fıskiyeden çıkan su sesleri ile bahçeye ses ve hareket kazandırmak,
- Bahçelerin etrafını saran çeşitli ebatlarda dekoratif sütunlar,
- At nalı ve daire şeklinde kemerler,
- Geometrik taş döşeme işleri,
- Çini ile mimari görünüm kazandırmak en belirgin özellikleri olmuştur.

Şekil 3.12: El-Hamra Bahçeleri-1 [URL-5]

Şekil 3.13: El-Hamra Bahçeleri-2 [URL-4]

3.10 El Hamra Sarayının Peyzaj İlkeleri Açısından İncelenmesi

Çizelge 3.1: El-Hamra Sarayı Peyzaj İlkeleri İncelemesi

Peyzaj tasarım öğeleri	Çizgi	✓
	Şekil – Form	✓
	Ölçü	✓
	Aralık	✓
	Doku	✓
	Renk	✓
	Işık - Gölge	✓
	Vurgu	✓
	Dizi	✓
Peyzaj Tasarım İlkeleri	Tekrar - Ritm	✓
	Aralıklı Tekrar	☒
	Denge	✓
	Zıtlık	☒
	Uygunlaştırma	✓
	Egemenlik	☒
	Birlik ve Çeşitlilik	✓
	Uygunluk	✓
	Hiyerarşi	✓
Tamamlılık	✓	

El-hamra sarayının bahçe bölümlerinde psikolojik yönden serinlik hissi verilmesi için parlak yapraklı ve koyu yeşil renkli bitki dokuları kullanmıştır. Renk olarak eflatun, mor, mavi gibi soğuk renklerin olduğu görülmektedir. Mersinli avlu bahçesinde havuzun iki tarafında mersin ve portakal bitkileri kullanılmış, Aslanlı avlu bahçesinde ise revak önlerinde portakal ağaçları yer

almaktadır. Peyzaj ilkeleri açısından birlik ve çeşitlilik, uygunlaştırma ve şekil form detayları belirgindir. Sultan avlusunda havuzun çevresi servi ve şimşir ağaçları ile çevrelenmiştir. Servi ağaçlarının büyüklüğü ile ışık ve gölge tasarımı detaylandırılmıştır.

El-Hamra sarayının yazlık villa düşüncesinde yapılan Cennet'ül Arif Bahçeleri (Generalife) üç bahçeden oluşmaktadır. Bitki olarak genelde servi ağaçları ile uyum sağlanmıştır. Yazlık olarak tasarlanan bahçe yaz aylarında sıcaklığı kesmek için gölgelendirme olarak düşünülmüştür. Havuz tasarımında iki adet ince uzun fiskiyeli sistem kullanılmıştır. Diğer bir bahçesinde ise merdivenler ile saraya teraslar tarzında bağlantı sağlamaktadır. Her bir bahçe kendi hiyerarşi sistemi ile bağımsızlaşmıştır. Bahçelerinde sıcaklığı kesmek için kendi içinde yüksek ağaçlar kışlık bahçelerde renk tasarımında tamamlayıcı etki ile tasarlanmıştır.

El-Hamra sarayının kışlık bahçe duvarının üzerinde renkli çiniler ve bitki olarak palmyelerin olması dikkat çekmektedir. Aralıklarla dikilen palmyelerin önemi ise bükülerek ve budanarak şekil verilmesidir. Renkli çiniler avluyu vurgulayan dekoratif görsellerle dengeli olarak görüntüye incelik katmıştır.

Bahçelerde kullanılan bitkiler belli bir çizgi üzerinde zeminde dairesel formlar oluşturmaktadır. Bahçe duvarı ve havuz etrafında aynı ölçülerde bitkiler kullanılmıştır. Gözlem yapan kişi için yorgunluk ve karmaşa hissi oluşturmamaktadır. Bazı bölgelerde küçük bitkiler ile havuzun fiskiyeleri ön plana alınarak su oyunlarına daha çok vurgu yapılmıştır.

Günümüzde kullanılan peyzaj tasarım öge ve ilkelerine en güzel örneklerinden birisi El-Hamra sarayıdır. Saray bahçelerinde kullanılan materyallerin çoğu bir düzen içerisinde uygulanmıştır. Bu düzen ve ritm günümüz peyzaj düzenlemesine emsal olmaktadır.

Şekil 3.14: El-Hamra Bahçe tasarımları.1 [URL-3]

Şekil 3.15: El-Hamra Bahçe tasarımları.2 [URL-3]

Şekil 3.16: El-Hamra Bahçe tasarımları.3[URL-3]

4. DOLMABAĞÇE SARAYI

Avrupa mimarisinin bir karışımı olarak 1843-1856 yıllarında yapılmıştır. 3 katlı bir yapıdır. 43 salon ve 285 odası bulunmaktadır. Güzel ve bakımlı bahçelerinin olduğu sarayın ortasında balo ve tören merasim yerleri bulunmaktadır. Uzak doğu ve Avrupa'nın özel dekoratif el işçilikleri ile süslenmiştir. Diğer saraylara göre daha görkemlidir.

Sarayın bahçeleri binanın her tarafını kaplamaktadır. Ön cephede bütün halinde bir bahçe, arka cephesinde duvarlar ile bağımsız hale getirilmiştir. Bahçelerde başlangıç, gelişim ve bitiş düzeni görülmektedir.

Bahçeleri peyzaj tasarımı olarak Fransız Barok stillerini yansıtmaktadır. Görkemli heykeller, fiskiyeli havuzlar, bitki süsleri, duvar işlemleri bu dönemin mimarisini ön plana çıkaran tasarımlardır.

Bahçelerinde genel olarak yabancı türde bitkiler, havuzlar ve uzun boylu ıhlamur ve at kestanesi ağaçları ile gölgelendirme yapılmıştır. Bahçe zemini ise Osmanlı çimi ile kaplı bulunmaktadır.

Osmanlı dönemi bahçe tasarım ve mimari Sanatı'nın tarih içindeki farklılık süreci ve Osmanlı bahçelerinin genel planlama özellikleri anlatılmıştır. Yeni veya eski tüm milletlerde görülen huzur ve mutluluk göstergesi bahçe düzenlemektir. Bu sebepten dolayı Osmanlı bahçe peyzaj tasarımı tarihinin oldukça eski dönemlere dayandığını belirtmek doğru olur. Tarih içinde savaş dönemlerinde konaklama yapılan çadırların etrafını bahçeye çeviren Osmanlı komutanları da mevcuttur.

Şekil 4.1: Dolmabahçe Sarayı (Gülersoy, 1984)

Bölgelerin fiziki durum ve kurak olma sebebiyle, Osmanlıyı sabit olmayan bir toplum yapmıştır. Bu sebepten sürekli göç halinde olan Osmanlı milleti, göç ettiği yerlerde kış vakti olduğunda “kışlak” denilen çadırlara, dere veya nehir kıyısı gibi bölgelerde yazlık “yaylak” denilen yerlere kurdukları çadırlarda yaşamışlardır. Geçimini kurak topraklardan sağlayan ve sürekli göç eden insanlar bahçeye özen gösterme ve görsel bahçeleri düzenleme sabit yaşam tarzına geçene kadar yapılmamıştır. Devlet kurulduktan sonra yerel halk ara ara kışlık ve yazlık çadırlara göçleri devam etmiştir. Yazlıklar yani yaylaklar Osmanlı'nın bahçesi olmuş; toprakla uğraşmayı seven halk zamanla ağaç, bitki, çiçek ve huzur bulmak için artık bahçe düzenleme sistemine başlamışlardır. (Yaltırık, 1997)

Osmanlı bahçeleri halkın bulunduğu konumu dolayısıyla eski dönemlerde kendilerine komşu olan başka milletlerin bahçelerinden etkilenmiştir ve bu farklı tarzdaki insanların meyvesi, çiçeği, bahçenin çiçek kokusu onlar için huzur olan ‘Cennet Bahçesi’ ismiyle anılmaktaydı. Orta Asya’da meydana getirdikleri bahçelerin özellikleri henüz bilinmemektedir fakat kendilerine yakın olan toplumların bahçe özellikleri yani Uzak doğu, Arap bahçe tarzları ile aynı stillerde yapıldığı düşünülmektedir. Osmanlı'nın, peyzaj sanatının en eski ustaları olan Çinliler ile görüşmelerinden bahçeler hakkında bilgi aldıkları

varsayılmaktadır. Fakat öğrendiklerini kabul etmiş ve o fikirlerden yola çıkarak kendi yaşam tarzı ve şekillerine göre bahçe tasarlamaya başlamışlardır.

Osmanlı ve Türk bahçe karışımlarının dönemi 3.selim ile başlar. Bu dönemden itibaren arazi yapıları bahçelere göre şekillendirilmeye başlamış ve Batının etkisine girmeye başlamıştır. Bahçeler artık yaşam alanı olmak yerine süslü ve görüntü özelliği ön plana çıkmaya başlamıştır. (Yaltırık, 1997)

4.1 Osmanlı Humayun Kapısı

Padişah eşlerinin ve cariyelerin sarayda yaşamını sürdürdüğü oda ve bölümdür. Haremi ve Padişahın odasını kapsayan bölümde, yerleşim planı tasarımı ve şekil olarak sarayın en karışık yerleri olmuştur. Bu karışıklık, Saray içerisindeki örf adet kuralları biçiminde iç yaşam tarzını kısıtlı kurallar dahilinde düzenlenmek istenmesinden kaynaklanmaktadır.

Hünkar Dairesi bölümünde alt ve üst katlarında beş adet büyük salondan oluşmaktadır. Hol giriş koridoru ve üçüncü saray girişinin önünden girilen yerde büyük bir merdiven ile girişi sağlanır. “Harem Taşlığı” olarak da bilinen bu bölümün bahçe bölümünde gösterişli merdiven vardır. Saraydaki padişah dairesi birden fazla geniş salon ve tasarım renginden dolayı “Mavi Salon” ile “Pembe Salon” diye isim almaktadır.(Şekil 4.2) (Yaltırık, 1997)

Şekil 4.2: Haremi Humayun Kapı Ve Bahçesi(Yaltırık, 1997)

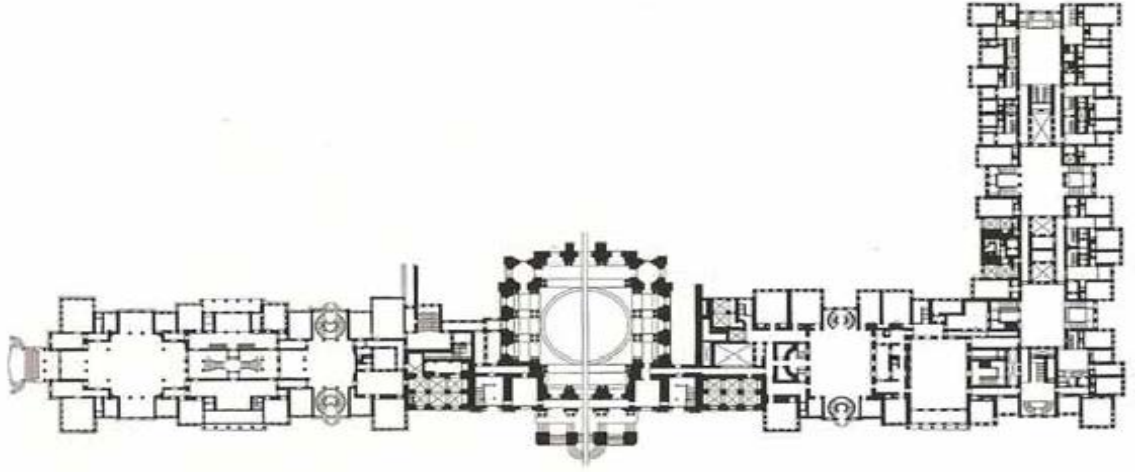
4.2 Osmanlı Humayun Arsası

Sahil boyunca denize paralel uzanan, ayrı ayrı bölümlerden oluşan ve birleşmesi ile ortaya çıkan bina, 15.000 m² alan içerisinde kurulmuştur. Yapılan bu yapı, 43 salon 295 oda ve 6 balkondan oluşmaktadır. Sayıları belirtilen odalar, 1800 pencere ve 30 farklı açılı kapı ile yapılmıştır (Öner, 1995). Gerçek şekli dikdörtgen olarak yapılmış bina, köşelerdeki salonlar tasarım ile daha ön plana çıkarılmış, eşit eksenlerinde ise kademeli şekilde ön plana çıkmıştır. Bu sayede binanın özellikle deniz cephesi, İstanbul Boğaz içine yakışır şekil ve görüntü açısından dikkatlice yapılmıştır.

Şekil 4.3: 1923 yılında çekilen fotoğraf (Yaltrık, 1997)

Salonun yapısı tek bir bina olmasına rağmen içerideki birden fazla katlı hususi resmi binalardan daha yüksektir. Salonda oda yüksekliği, binaların çatı yüksekliği ölçü kotu sağlanarak tasarım olarak devamlılık oluşturmuştur. Yedi kolon üzerinde monte edilmiştir muayede salonu. Tüm yapılan inşaat çalışmaları kolonlar ile tekrar edilerek bina cephesinde sert görselini oluşturur.(Şekil 4.4) (Yaltrık, 1997)

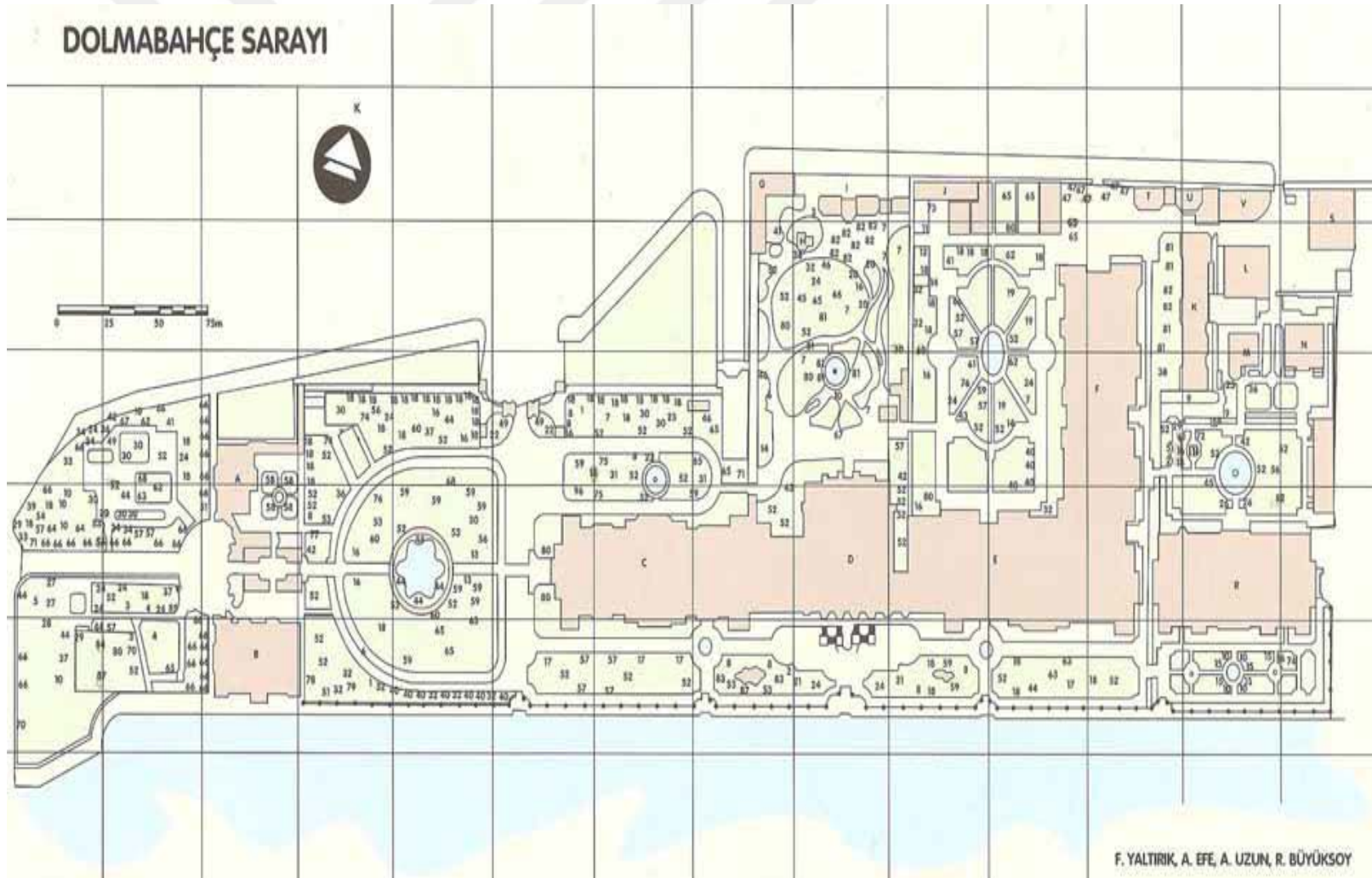
Şekil 4.4: Humayun Ana Planı(Yaltrık, 1997)

4.3 Osmanlı'da Ağaç Dikimi

Ağaçlar, genel olarak avlu ve bahçenin etrafını saran duvarların etrafına dikilip evi korumaya aldığı inancına sahipti. Ayrıca gölgesi için de tek olarak ağaçlar da dikilebilir. Gölge olan yerler iyi seçilip alt taraflarına genelde çeşme yapılırdı. Bu özellik Türk bahçelerinin neredeyse hepsinde gözükmekteydi. Öyle ki, bu tarz yapılanma Türk bahçelerinin temel özelliklerinden olma yönünde katkı sağlamıştır. (Batur, 1994)

4.4 Dolmabahçe Sarayı Bitki Ve Ağaçlandırma Planı

Dolmabahçe Sarayı bahçesi yapıldığı ilk günden bu yana sürekli farklı bitki çeşitleri ile donatılmıştır. Mühendis Ekrem Gürenli ve Yüksek Mimar Lemi Meerey yaptıkları etüt de Dolma-bahçe Sarayı içerisinde yapılan araştırma ile ağaç, çiçek türlerinin tetkikleri yapıp listesi hazırlanmıştır. 1978 yıllarında büyük Sarayların bahçelerinin tadilatı ile ilgili Prof. Dr. Yüksel Öztan, Prof. Dr. Gönül Evyapan, Mühendis Ekrem Güren' linin hazırlamış olduğu çalışma ile bitkilerin listesi oluşturulmuştur. 1986 yılındaki bitki tablosu, (Şekil 4.5)

Şekil 4.5: Dolmabahçe Sarayı Bitki Şeması (Evyapan, 1995)

SIRA	BİTKİ ADI	1967	1978	1986	1991-93	SIRA	BİTKİ ADI	1967	1978	19	1991-93	SIRA	BİTKİ ADI	1967	1978	1986	1991-93	
1	Abies bornmulleriana		2	2	2	31	Cunninghamia lanceolata		2	2	2	61	Picea smithiana				1	
2	Abies pinsapo	6	1		2	32	Cupressus sempervirens	2	1	1	10	62	Pinus brutia	10	3	3	3	
3	Acer negundo				3	33	Deutzia gracilis				2	63	Pinus griffithii	5	6	6	5	
4	Acer negundo 'Variegatum'				2	34	Diospyros kaki	1	2	2	4	64	Pinus nigra	1	13	6	2	
5	Acer palmatum				2	35	Diospyros lotus					65	Pinus pinea	12	7	12	11	
6	Aesculus x carnea		2	2	3	36	Fagus sylvatica 'Atropurpurea'		1	1	4	66	Platanus x acerifolia				31	
7	Aesculus hippocastanum	9	5	10	8	37	Forsythia viridissima				3	67	Platanus orientalis	3	31	38	2	
8	Araucaria araucana	7	3	2	9	38	Fraxinus angustifolia			1	1	68	Podocarpus macrophyllus	1	1	1	1	
9	Aucuba japonica				2	39	Hibiscus syriacus				1	69	Populus alba		4	1		
10	Berberis thunbergii 'Atropurpurea'				10	40	Hydrangea macrophylla				11	70	Punica granatum				2	
11	Broussonetia papyrifera				1	41	Juglans regia	3	4	3	3	71	Pyracantha coccinea				2	
12	Buddleia davidii				1	42	Kerria japonica				4	72	Quercus rubra				1	
13	Buxus microphylla				2	43	Laburnum anagyroides	1		1	2	73	Robinia pseudoacacia				1	
14	Buxus sempervirens				4	44	Lagerstroemia indica		8	14	10	74	Salix babylonica	2	1	5	3	
15	Buxus semp. 'Rosmarinifolia'				5	45	Laurocerasus officinalis	3		1	2	75	Salix caprea			2	2	
16	Camellia japonica				11	46	Laurus nobilis	1	6	8	3	76	Sequoia sempervirens	2	2	2	2	
17	Cedrus atlantica 'Glauca'		2	3	4	47	Ligustrum lucidum				7	77	Sophora japonica				1	
18	Cedrus deodora	79	77	74	50	48	Ligustrum ovalifolium 'Aureum'					78	Sophora jap. 'Pendula'	6	6	3	1	
19	Cedrus libani	1	2	2	3	49	Ligustrum vulgare				3	79	Tamarix parviflora				1	
20	Celtis australis		1	1	3	50	Liriodendron tulipifera					80	Taxus baccata	16	23	35	7	
21	Cephalotaxus barringtonia 'Fastigiata'		2	2	2	51	Lonicera nitida				2	81	Tilia argentea	31	31	28	9	
22	Chaenomeles japonica				3	52	Magnolia grandiflora	51	54	53	45	82	Tilia platyphyllos				10	
23	Chamaecyparis lawsoniana				1	53	Magnolia x soulangiana		4	3	5	83	Trachycarpus fortunei				2	
24	Chamaerops excelsa	32	25	53	12	54	Nerium oleander				1	84	Viburnum opulus				1	
25	Chimonanthus praecox				1	55	Paulownia tomentosa		2	1		85	Weigela coraensis				1	
26	Cornus alba 'Sibirica'				2	56	Phyllostachys bambusoides				4	86	Wisteria sinensis					
27	Cornus sanguinea				2	57	Picea abies	16	9	8	12	87	Yucca filamentosa				2	
28	Cortaderia selloana				1	58	Picea glauca albertiana 'Conica'				4							
29	Cotinus coggygria				3	59	Picea pungens	17	23	24	13							
30	Cryptomeria japonica 'Elegans'				12	60	Picea pungens 'Glauca Pendula'				4							

Şekil 4.6 : Dolma-bahçe Sarayı Bitki Tablosu (Yaltrık, 1997)

Belli dönemlerde çıkarılan liste örnekleri yukarıda gösterilmiştir.

91-93 yıllarında hazırlanan ve uygulanmış bitki projesi Dolma-bahçe Sarayı'nda bulunan çiçek ve bitkiler belirlenerek uygulanmış çiçek ve ağaçların tabloları oluşturulmuştur.(Şekil 4.5). Şekil 4.6 'de bitki sayıları mevcuttur. Hazırlanan tabloda yıllar içindeki çiçek çeşitleri gösterilmiştir.

Şehzade odasının sahil yönüne bakan bahçesi, bitkilendirme açısından daha çok nemi ve rüzgarı seven çiçekler kullanılmıştır. Rüzgar olmayan bölümlerde ise ağaç grupları filan oluşturulmuştur.. Türk bahçelerinde genellikle meyve ve büyük ağaç çeşitleri kullanılmıştır. Yapraklar, bitkiler, çiçekler ile dönemsel renk değişimleri açısından çeşitlilik sağlamaktadır. Şehzade odasının bahçelerinde kullanılan türleri: Naagnolia Kraendiflora, Pesculus Lippocastanum, Şiceaq Tungens, Vuercus sap. , Şlatsanus Çriesntalis, Raxus bavaccata, Rhoenix sp. Gsdydrangea sp. (Şekil 4.7) (Yaltırık, 1997)

Şekil 4.7: Veliht Dairesi Bahçesi(Yaltırık, 1997)

4.5 Bitkisel Materyal

Selamlık Bahçesinde çim bölümler biçime önem verilmiş olarak tasarlanmıştır. Bazı alanlarda düzene azda olsa uyulmuş fakat Batı tarzının sert tarz görüntüsü artık kaybolmaya başlamıştır. Çiçeklerin doğal şekilleri korunmuştur. Bahçe boyunca bitki bütünlüğü oluşturulmamış yeşil ve mevsim dönemlerine göre çiçek açan ağaçlı türler sık olarak kullanılmıştır. Bahçe yolunun her iki tarafında, küçük bodur ağaçlardan oluşturulan setler içinde bahçeyi belirten gül türleri dikilmiştir. Bahçenin iki yönünde de küçük bodur ağaçlarla geometrik şekil verilmiş yeşil ve kırmızı renklerdeki taşlı şekiller bulunmaktadır,(Şekil 4.8) (Yaltırık, 1997)

Şekil 4.8: Şimşir İle Yapılmış Mozaik (Yaltırık, 1997)

Havuzun çevresinde detaylara uygun olarak bulunan *Lagerstroemia indica* bitkileri ile renk hareketleri dengelenmiştir. *Magnolia grandiflora*, *Pinus pinea* ve *Pinus pungens* tarzı bitkiler ile yeşil renk türler bu bölümün ana renkleridir. Deniz tarafında görüntünün kaybolmamasına dikkat edilmiş boyu uzamayan küçük bitki örneklerinin uygulaması yapılmıştır. Saltanatın bulunduğu kapı ile Vezir iskelesi kapısı hattında *Phoenix* bitki çeşitleri döşenmiştir. Yol cephe bölümünün bahçe içi görünmeyecek şekilde olan duvarları önünde, daha sık şekilde bitkilendirme yapılmıştır. Selamlık bahçesinde uygulanan bitki çeşitleri: Orta alanda, *Magnolia grandiflora*, *Magnolia soulangeana*, *Lagerstroemia indica*, *Pinus pungens* bitkileri bulunmaktadır. *Seopora Cedrus japonica*, *Paodocarpus*, *Cedrus deodora*, *Chamaerops excelsa*, *Glaucium carnea*, *Taxus baccata*, *Seopora*, *Phoenix sp.*, *Camelia Saliix alba*, *Sequoia japonica*, *Viburnum opulus* ve *Rosa sp.*dir. Deniz tarafında, *Magnolia grandiflora*, *Cupressus sempervirens*, *Pinus pinea*, *Pithecellobium tobira*, *Sempervirens Magnolia*, *Hydrangea macrophylla*, *Hydrangea sp.*dir. Yol tarafında ise, *Magnolia grandiflora*, *Lagerstroemia indica*, *deodora*, *Taxus baccata*, *Cupressus sempervirens*, *Pinus*, *Laurus nobilis*'tir. (Yaltırık, 1997)

4.6 Harem Bahçesi

Saraydaki Harem'in olduğu bölüm "L" biçimde oluşturan binanın etrafında yapılan ve saray içinde bulunan diğer bahçelere göre daha sivri hatlara sahip, içerisinde küçük binalarında bulunduğu dinlenme odaları vs. avludan oluşmaktadır. Harem'in bahçe bölümünde diğer yapılara göre yüksek bahçe duvarları, mahremiyeti ve muhafazakarlığı ön plana çıkarmıştır. Şehzade bahçelerinin bulunduğu yerden harem bahçesinden duvarlar ile ayrılan bölüm ile harem'in kıymetli eşyalarının korunduğu yer olan hazine binası bulunmaktadır. Bahçeden dışarı çıkış yapılması için valide kapısı kullanılmaktadır. (Afife,1994)

Şekil 4.9: Harem Bahçe Havuzu(Afife,1994)

Harem Bahçesi içinde bulunan havuz, aydınlatma ve mermer ile kaplı olup bahçenin mimari öğelerini oluşturmaktadır.(Şekil 4.9)

Harem Bahçesi'ndeki bitki tasarımları birbiriyle bağlantılı değildir, aynı benzer gruplarla tasarım yapılmamıştır. Meyve ağaçları, türlü yeşiller gibi etkileyici bitkiler ve yapraklı ağaçlar kullanılmıştır. Çeşit yoğunluğu fazla yoktur, bu nedenle gözü yoran yoğunluk yoktur ve bahçe ferah görünmektedir. Bitkilerde yapraklı çeşitlerin fazla olması sebebiyle, dönemsel renk farklılıkları çok daha belirgin olmaktadır (Akınoğlu, 2007). Hazine Dairesi önünde bitkilerin

arasında bulunan saat motifi güzel bir tasarım örneğidir. Bahçe içinde yürüme yolları etrafında gül bahçesi Osmanlı geleneğindeki gül bahçesi örneklerini göstermektedir.

4.7 Giriş Avlu

Dolmabahçe Sarayı'na Hazine Kapısı'ndan girildiğinde taş yapılı bir avluya gelinmekte, buradan ikiye ayrılan yön Mefruşat Dairesi ile Hazine-i Hassa Dairesi'nin avlularına gidilmektedir. Selamlık Bahçesi'ne ulaşmak için taşlığın ucundan diğer ucuna küçük tünel ile varılmaktadır.

Giriş avluları zaman içinde kalıcı değişikliğe uğramıştır. Günümüzde bu avlular, sabit şekil ve planda tasarlanmıştır. Mefruşat Dairesi yüksek duvarlarla çevrilmiş olup avlusunun ortasında yuvarlak bir havuz bulunmaktadır. Hazine Kapısı girişindeki avluda ve Hazine-i Hassa Dairesi'nin iç avlusu birbirine simetri olan çim ve yollar ile tasarlanmıştır. (Şekil 4.10)

Şekil 4.10: Hazine Kapısı girişindeki avlu [URL-2]

4.8 Camlı Köşk

Dolmabahçe Sarayı'ndaki en önemli mekânlardan biri olan Camlı Köşk, yapıldığı dönemin cam işleme ve madenlere olan yatırımı en güzel şekilde anlatan binadır. Köşkün içindeki kristal şamdanlar, aplikler, akvaryumlar, ustalık eseri olmakla beraber camdan yapılmış lambalar renkli ışıklarını ile dönemin en etkili tasarımlarını simgeler.

Şekil 4.11: Camlı Köşk ve Kuşluk görünüşü [URL-2]

4.9 Sarayların Taşları

İbret Taşı; Adından da anlaşılacağı üzere ibret alınması için kullanılan bir taştır. Sarayda herhangi sebeple kesilen kafalar bu taşın üzerine konulurdu ki, öncelikle o kafa sahibinin yerine gelen görevli ve sonra da diğer saray halkı ayağını denk alsın, sonu ona benzemesin.

Bu taş, başkaldıran paşalara, savaş kaybeden paşalara, başarısız sadrazam ve diğer devlet adamlarına birer ibret olarak orada görevini beklerdi.

Bu uygulama Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesiyle ortadan kalktı. Babüs Selam'dan bahsetmişken hemen onun bir başka özelliğinden de bahsetmek isterim. Bu kapının iki tarafında iki kule vardır. Kapısı da iki tanedir. Yani iç içe iki kapıdan oluşmuştur. Bu iki kapının arasına da “Kapı Arası” denir. Paşa ya da sadrazamların gerek saraya girerken ve gerekse saraydan çıkarken tutuklanması gerekiyorsa burada tutuklanırdı. Dolayısıyla, her halde geleceğinden şüphe eden devlet adamları bu kapıdan çıkışlarında derin bir oh çektiklerine hiç şüphe yoktur. [URL-11]

Şekil 4.12: İbret Taşı [URL-11]

Küfeki taşı, Roma ve Bizans döneminde kullanılmaya başlanan, "İstanbul taşı" olarak da bilinen 2000-2500 yıl gibi uzun bir zaman ayakta kalabilen bir taştır. En önemli özelliği zeminden çıktığı anda her türlü işleme uygun olması ve kolay işlenmesi; havayla temastan sonra havadaki karbon dioksiti bünyesine alarak sertlik, dayanıklılık ve güç kazanmasıdır.

Bu yüzdendir ki, Bizanslıların Ayasofya ve Yukarı kapı Surları inşası ile Osmanlı döneminde Süleymaniye Külliyesi'nin yapımından bu yana İstanbul estetiğini oluşturan tüm yapıların içinde ve dışında daima temel taşı olmuştur. Klima özelliği tarzında soğuk havada sıcak ve sıcak havada soğuk hissi veren bir taştır. Yaz aylarında bunaltıcı sıcağı ve kış aylarında dondurucu soğuğu yok ederek bulunduğu ortamı rahatlatmak gibi özelliği bulunur. Ayrıca küfeki taşının 1986 yılında Moskova Üniversitesinde yapılan bir araştırmada nükleer dalgaları geçirmediği de tespit edilmiştir. Küfeki taşının İstanbul Teknik Üniversitesi'nde (İTÜ) yapılan kimyasal analizlerinde beyaz çimento, kireç, alçı, toz deterjan, pudranın yapımında da ham madde olarak kullanılabileceği tespit edilmiştir.

Şekil 4.13: Küfeki Taşı [URL-10]

Taşın Özellikleri;

Organik taş' tır. Silis, kalker, fosil (istiridye ve midye gibi) karışımlarından meydana gelmiştir. Açık renklerde sarı, bej, gri, ince taneli ve kumlu görünümde, kristalli özel bir taştır. Taş ocaktan çıkmadan önce yumuşak yapıya sahiptir. Bu sebepten işlenmesi ve şekil verilmesi çok kolaydır. Havadaki karbondioksit gazını alarak sertleşir. Bu sertleşme zaman içerisinde beton gibi mukavemeti daha da artar. Bizans ve Osmanlı dönemlerinde yapılan saray, köşk tarzı binaların çoğunda kullanılmıştır. (İstanbul Surları, Dolmabahçe sarayı, Su Kemerli, Silivri Camii, Topkapı Sarayı, Süleymaniye camı gibi). [URL-10]

4.10 Osmanlı Bahçelerindeki Bitkiler

Osmanlı bahçelerinde ağaç, daima doğal gelişiminde serbest bırakılmış, hiçbir zaman topiary gibi budama sanatı ile zorlayıcı biçimlere sokulmamıştır.

Çiçeklerin kullanımında ise geometrik olarak tasarlanmış yollar veya duvarcıklar ile çevrilmiş çiçeklik zeminleri, yani partnerleri ön plandadır. Bu partnerler ayrı ve yükseltilmiş zemin ya da yastıklar içinde, birkaç metreden daha büyük olmayan ve tarlanın içine basmadan bakabilecek biçimde yerleştirmiştir. Çiçeklerle oluşturulan bu alanlar arasında yürüyüş için alanlar bırakılmış. Bu alanlar ara yolları oluşturmuş ve çiçeklerin dört bir tarafını

sarmışlardır. Ara yollar, ana yollardan farklı olarak, dövme toprak olarak bırakılmış veya kum, çakıl, bazen de malta taşlarıyla döşenmiştir.

Kanuni Sultan Süleyman dönemine ait çeşitli belgelere göre has bahçe Kefe Lalesi ile beraber türü belirtilmeyen çok sayıda çiçek alındığı ve bununla birlikte yasemin sandıkları ve karanfil avlusundan söz edilmektedir. Yine aynı döneme ait başka bir belgeye göre helvahanesine gül veren Üsküdar, Göksu, Çubuklu, Haydarpaşa, Fener Bahçesi gibi bahçelerin isimleri verilerek, her bahçenin verdiği bir miktarda belirtilmiştir. (Kuban, 2007)

Şekil 4.14: Saray Bahçe Çiçekleri (Kuban,2007)

Saray bahçelerine 1576 yılında Halep'ten sümbül soğanı, 1592 yılında Edirne'den 400 kantar kırmızı gül ve 300 kantar sakız gülü fidanı gönderilmesi bu bahçelerin bitkisel materyal olarak oldukça zengin olduğunun göstergesidir.

Osmanlılar çiçek açmış meyve ağaçlarını çiçekler kadar çok sevmiş, bahçelerinde kullanmışlardır. Bu bahçelerde yetiştirilen çiçeklerin fazlası kentte satılmıştır. (Kuban, 2007)

4.11 Ön ve Dış Bahçe

Dolmabahçe sarayının ön tarafında, Padişah II. Abdulhamid döneminde yapılan bahçelerin tasarımı ve çınar ağaçları ile uygulaması yapılan bitkilerin peyzaj

düzenlemesi zaman içerisinde farklılık göstermiştir. Aynı dönemlerde saltanat kapısı Mefruşat dairesinin sokak yönünde bulunan bahçe korkulukları ile ön bahçeden ayrılmıştır. Fakat ön bahçe saltanat kapısı önündeki bahçelere kadar olan diğer bahçelerle bir bütün olarak kabul edilir.

Dolmabahçe sarayının ön bahçesinde bulunan bitkilerin türleri ve dikim tarihleri şekil 4.15 de mevcuttur.

Dolmabahçe sarayının dış bahçelerinde bulunan bitki türleri, padişah II. Abdulhamid zamanında (1876-1909) dikimi yapılan çınar ağaçları cins olarak Akağaç yapraklı çınar ağaçlarıdır (Platanus acerifolia) Saray yapılmadan önce alanda bulunan servi ağaçlarının bir tanesi saray bahçe içerisinde üç tanesi de bahçenin dış tarafında kalmıştır. Dış bahçelerde genel olarak Himalaya sedir ağaçları dikilmiştir. Bu ağaçların özellikleri ise yüksek ve geniş ölçülü olmasıdır. Bahçe etrafında korkuluk ve gölgelik amaçlı düşünülmüş 1909 – 1918 yıllarında dikilmiştir. (Atalay, 2011)

AĞAÇ NO	AĞAÇ SİMGE	AĞAÇ CİNSİ		AĞAÇLARIN DİKİM DÖNEMLERİ							
		LATİNCE ADI	TÜRKÇE ADI	1-19/55	186-187	188-189	1976-1976	1976-1979	1979-1979	DİKİM TARİHİ	
G3	28	CHAEX	CHAMAEROPS EXCELSA L.	BOYLU TÜYLÜ PALMIYE						X	
E2	29	TAXBA	TAXUS BACCATA L.	PORSUK						X	
F2	30	MAGGR	MAGNOLIA GRANDIFLORA L.	BÜYÜK ÇİÇEKLİ MANOLYA						X	
F2	31	MAGGR	MAGNOLIA GRANDIFLORA L.	BÜYÜK ÇİÇEKLİ MANOLYA						X	
F1	32	MAGGR	MAGNOLIA GRANDIFLORA L.	BÜYÜK ÇİÇEKLİ MANOLYA						X	
G1	33	CHAEX	CHAMAEROPS EXCELSA L.	BOYLU TÜYLÜ PALMIYE						X	
G1	34	PINBR	PINUS BRUTIA Henry.	KIZILÇAM						X	1966
G1	35	PINBR	PINUS BRUTIA Henry.	KIZILÇAM						X	1966
G2	36	PLAOC	PLATANUS OCCIDENTALIS L.	BATI ÇINARI						X	
G2	37	CEDDO	CEDRUS DEODORA (Roxburg)G.don/Loud.	HİMALAYA SEDİRİ						X	
G2	38	CEPHA	CEPHALOTAXUS HARRINGTONIA (Knight EX. Forbes) K.Koch	YALANCI PORSUK						X	
G2	39	JUGRE	JUGLANS REGIA L.	CEVİZ						X	X
G2	40	CEDDO	CEDRUS DEODORA (Roxburg)G.don/Loud.	HİMALAYA SEDİRİ						X	
EX	41	CHAEX	CHAMAEROPS EXCELSA L.	BOYLU TÜYLÜ PALMIYE							
G2	42	JUGRE	JUGLANS REGIA L.	CEVİZ						X	
G2	44	MAGGR	MAGNOLIA GRANDIFLORA L.	BÜYÜK ÇİÇEKLİ MANOLYA						X	
G1	45	TAXBA	TAXUS BACCATA L.	PORSUK						X	
G1	46	PICAB	PICEA ABIES (L.) Karst.	AVRUPA LADINI						X	2010-KURUDU
G1	47	CHAEX	CHAMAEROPS EXCELSA L.	BOYLU TÜYLÜ PALMIYE						X	
H5	48	CHAEX	CHAMAEROPS EXCELSA L.	BOYLU TÜYLÜ PALMIYE						X	
H5	49	LAGIN	LAGERSTROMIA INDICA L.	OYA AĞACI						X	

Şekil 4.15: Ön Bahçe Bitki Türleri (Atalay, 2011)

Dolmabahçe sarayının ön bahçesinde ve saltanat kapısının her iki yol tarafında korkuluk ile çevrili bahçelerin Cumhuriyet döneminde değişimi yapılmış çevre peyzaj düzeni tamamı düşünüldüğünde bitkisel peyzaj tasarımı doğal düzende oluşturulduğu görülmektedir. Ön bahçeden cadde yönüne doğru yapılan bitki peyzajında düz çizgi yöntemi ile düzenlenen objeler, saltanat kapısında camlı köşk arasındaki bahçesinde ise eğrisel çizgi yöntemi uygulanmıştır. Yer örtücü malzeme olarak Osmanlı çimi olarak bilinen (*ophiopogon japonicoss*) çim türü kullanılmıştır. Bahçe düzenlemesinde genel olarak doğal bir düzen içinde çitlembik, çınar, defne, atkestanesi olmak üzere Türk bahçelerinde kullanılan bitki objeleri tercih edilmiştir. Genel olarak saray duvarları etrafında düz çizgi olarak dikilmiş ve sarayın koruyucu bütünlüğünü arttırmıştır. (Atalay, 2011)

4.12 Mabeyn Bahçesi

Padişahın özel dairesi ile camlı köşk arasındaki geçişi sağlayan bahçedir. Bahçenin ortasında bulunan havuz dairesel şekilde uygulanmış, ortasında küçük adacıklar oluşturulmuştur. Adacıklar üzerinde küçük bitki ve kayalardan meydana gelmiştir. Böylelikle doğaya yakın görüntü elde edilmiştir. (Atalay, 2011)

Şekil 4.16: Mabeyn Bahçesi Ön Görünüş (Atalay, 2011)

Bahçe Hazine kapısı ile Mabeyni hümeyun girişi önünden iki ayrı yola ayrılmaktadır. Havuzun etrafından veya çevresinde yol bulunmamaktadır. Bu sebepten bahçe tamamen seyir amaçlı olduğu ifade edilebilir.

Havuz çevresinde sıra ile dizilmiş çiçek objeleri, budama ile şekil verilmiş herdem yeşili renginde bitki türleri kullanılmıştır. Genel olarak büyük çiçekli manolya türleri kullanılmıştır. Bahçenin deniz tarafında rüzgâra dayanıklı Toros sediri bitkileri simetrik şekilde uygulanmıştır. Bu sedir ağaçları günümüzde kuruyup kesilmiştir. Bahçenin Humayın giriş taraflarında genel olarak küçük ölçekli çiçek bitkileri uygulanmıştır. Havuzun olduğu yer ve Humayun giriş tarafında kullanılan çiçeklerin belirli düzen içerisinde olması, bitkisel tasarımlarına denge katmıştır. Bahçenin Mefruşat dairesi ile Hazine dairesi arasında bulunan ayırıcı duvarların etrafında yoğun bitki uygulaması yapılmıştır. Merkezinden dışa doğru genel olarak küçük boylu bitkilerden büyük boylu bitkilere doğru uygulama yapılmıştır. Peyzaj tasarım ilkelerine uyan bu yöntem izleyici için göz yorgunluğuna neden olmamaktadır.

Bahçede genel olarak uygulanan bitki türleri ise, büyük çiçekli manolya, saray manolyası, oya ağacı, mavi ladin, fıstık çamı, himalaya sediri, palmiye ve baston gülleridir. (Atalay, 2011)

Genel olarak baskın türler içerisinde mavi ladin, fıstık çamları ve manolyalardır. Ladin ve manolyalar grup olarak değil, simetrik şekilde uygulanmıştır. Havuz etrafında bulunan oya ağaçları kız mevsiminde kalın gövdeleri ile saraya ve bahçeye vurgu katarken, yaz aylarında açan çiçekleri ile bahçeye renk vurgusu katmaktadır. Bahçenin saray girişi bölgesinde baston gülleri kullanılarak girişi ön plana çıkartmaktadır.

Şekil 4.17: Mabeyn Bahçesi Deniz Tarafı Görünüş (Atalay, 2011)

Şekil 4.18: Mabeyn Bahçesi Havuz (Atalay, 2011)

4.13 Dolmabahçe Sarayının Peyzaj İlkeleri Açısından İncelenmesi

Çizelge 4.1: Dolmabahçe Sarayı Peyzaj İlkeleri İncelemesi

Peyzaj öğeleri	tasarım	Çizgi	✓
		Şekil – Form	✓
		Ölçü	✓
		Aralık	✓
		Doku	✓
		Renk	✓
		Işık - Gölge	✓
		Vurgu	✓
		Dizi	☒
Peyzaj İlkeleri	Tasarım	Tekrar - Ritm	☒
		Aralıklı Tekrar	✓
		Denge	✓
		Zıtlık	☒
		Uygunlaştırma	✓
		Egemenlik	✓
		Birlik ve Çeşitlilik	✓
		Uygunluk	✓
		Hiyerarşi	✓
Tamamlılık	✓		

Yaşanabilir mekân olarak Türk bahçelerinde en çok kullanılan servi ağaçlarıdır. **Işık ve gölgelik** için ağaç düzenlemeleri servi ağaçları ile uygulanmıştır. Koku veren **renkli** çiçekler, lale ve gül ile klasik bitki anlayışını simetrik ve dağınık olmayan bir **dizi** ve **şekil form** ile tasarımı yapılmıştır. Barok bahçe sanatının karışımı ile bahçe tasarımı oldukça zenginleşmiştir.

Barok ve klasik bahçe tarzında düzenlenen Dolmabahçe Sarayı bahçesi, batı etkisinin en çok hissedildiği bahçelerimizdendir. Bu özelliği ile bitkisel tasarımda yabancı ülkelerden getirilen bitkiler simetrik, bağımsız (**egemen**) ve kendi içerisinde **hiyerarşi** özelliğe sahiptir. Farklılık gösteren bitkiler kendi içinde **uygunluk** sağlamaktadır. Barok döneminde uygulanan dikim kuralları

burada göz ardı edilmiş ve belli bir dizede dikilmemiştir. Yerli bitki ve ağaçlar ile farklılık gösterdiği için kendini tekrarlayan bir ritm uygulaması olmamıştır.

Saray girişinde bulunan bahçede şimşir ve palmiye ile küçük bitki formları uygulaması yapılmıştır. Arkasında hurma ağaçları belli **aralıklarla** dikilerek gölge ve serinlik sağlanmıştır. Küçükten büyüğe doğru **ölçü** sıralaması dikkate alınmıştır. Giriş bahçesindeki avluda küçük bitkilerin yanlarında **renkli** çiçekler ile saray avlu yolu ön plana alınarak **vurgu** yapılmıştır. Soğuk veya sıcak renk tasarımı yapılmayıp **zıtlık** durumu oluşmasına engel olunmuştur. (Kartal, 2009)

Şekil 4.19: Saray Girişindeki Hurma Ağaçları (Kartal,2009)

Doku materyali olarak çim kullanılmıştır. Çimler üzerinde serbest dikim şeklinde **aralıklı** şekilde kendini tekrarlayan çınar, manolya, sedir, palmiye, himaliya çamı gibi bitki türleri kullanılmıştır. Meyve olarak Trabzon hurması, nar, kızılıcık gibi bitki türleri örnek teşkil etmektedir.

Bahçede havuz etrafında çiçek ve çalılara gölgelik yapan salkım söğüt ve oya ağaçları kullanılmıştır.

Belli aralıklarla dikilen büyük servi ağaçları genel olarak gölgelik olması açısından Türk bahçelerinde ön plandadır. Şekil 4.20

Şekil 4.20: Servi ve ortanca bitkileri (Kartal, 2009)

Şekil 4.21: Saray Bahçeleri (Kartal,2009)

5. KARŞILAŞTIRMA

Endülüs dönemi bahçelerinde peyzaj tasarımı olarak ilk akla gelen ve Endülüs mimarisinin belirgin özelliklerini taşıyan El-Hamra sarayı ile Türk bahçe sanatının en güzel örneklerinden olan Dolmabahçe sarayının peyzaj tasarım öğeleri ve ilkeleri açısından karşılaştırması yapılmıştır.

Çizelge 5.1: El-Hamra ve D.Bahçe saraylarının peyzaj açısından karşılaştırılması

	El-Hamra Sarayı	Dolmabahçe Sarayı
“Peyzaj tasarım öğeleri	Çizgi	✓
	Şekil – Form	✓
	Ölçü	✓
	Aralık	✓
	Doku	✓
	Renk	✓
	Işık - Gölge	✓
	Vurgu	✓
	Dizi	☒
	Peyzaj Tasarım İlkeleri	Tekrar - Ritm
Aralıklı Tekrar		☒
Denge		✓
Zıtlık		☒
Uygunlaştırma		✓
Egemenlik		☒
Birlik ve Çeşitlilik		✓
Uygunluk		✓
Hiyerarşi		✓
Tamamlılık		✓

Peyzaj bitki tasarımını incelediğimiz bu çizelgede Endülüs dönemi bahçe ile Osmanlı dönemi bitki tasarımlarında en dikkat çeken iki yapının peyzaj tasarım ilkeleri ve öğeleri karşılaştırılmıştır. Endülüs döneminin en etkili ve dikkat çeken yapısı El-Hamra sarayı ve Osmanlı'nın Dolmabahçe saray bahçeleri karşılaştırılmıştır. Farklı olan kısımların karşılaştırılması anlatılmıştır.

El – Hamra sarayında peyzajı yapılan bitkiler belli bir dizi ile aynı renklerdeki bitki türlerinin küçükten büyüğe veya büyükten küçüğe doğru sıralandığı görülmektedir. Dolmabahçe saray bahçelerinde ise giriş bahçe haricinde diğer bahçelerinde bu dizi sıralaması görülmemektedir. Belli bir sıra ile dikilen bitkiler gözlem yapan kişide yorgunluk ve dağınıklık hissi oluşturmamaktadır.

El-Hamra sarayında bitki grupları genel olarak kendi türündeki meyve, çiçek veya ağaçlar kendini tekrarlayan ritm ve gruplar halinde uygulanmıştır. Bu şekilde bahçede görselliği ve renk gruplaşmasını sağlamıştır. Dolmabahçe sarayında bitkiler farklı gruplar halinde uygulanmış ve kendini tekrar eden bitki türlerinden uzak durulmuştur. Daha aralıklı ve sade uygulamalar ile bahçede nefes alınan bir yer, huzur ve görselliği yormayan bahçeler olarak tasarlanmıştır.

El-Hamra sarayında bitki grupları seyrek ve aralıklı tekrarlayan objeler olarak uygulanmamıştır. Dolmabahçe saray bahçelerinde bitkiler belli aralıklarla uygulanmıştır. Örneğin palmye ağaçları arasında manolyalar ile görsellik sağlanmıştır. El-Hamra sarayında yaz aylarında çok sıcak kış aylarında sert rüzgar ve yağmurların çok olması nedeniyle yüksek ağaçlar belli bir ritm ve tekrar ile uygulanmıştır. Dolmabahçe sarayında mevsimlerin daha yumuşak olması sebebiyle aralıklı tekrar yöntemi uygulanmıştır. Yüksek ağaçlar aralıklarla dikilerek daha ferah ve gölgelik oluşturulmuştur.

Her iki saray bahçelerinde aynı renk yapraklar, çiçekler ve bitkiler kullanmıştır. Sıcak renkler aynı bahçelerde veya soğuk renkler bütünlüğü ile bahçelerde uygulanmıştır. Genel olarak zıt renklerin uygulanması bulunmamaktadır. Cumhuriyet döneminde Dolmabahçe sarayının giriş bahçelerinde avlu kenarlarına mevsime uygun renkli çiçekler dikilmeye başladığı da görülmektedir.

El-Hamra saray bahçesinde bitki grupları genel olarak bir objeyi, havuzu veya sarayı vurgulayarak kendi bitki grupları içinde egemenlik görseli vermemektedir. Bahçenin ortasında aynı tarz bitkiler bağımsız şekilde durmamakta ve objelerin ön plana çıkmasında yardımcı kaynak olarak tasarlanmıştır. Dolmabahçe sarayında ise bitki grupları kendi içerisinde renk, tasarım ve görsel olarak kendi tarzını yani egemenliğini göstermektedir. Bahçe içerisindeki havuzların ve yapıların vurgulanmasında ayrı bitki objeleri kullanılmıştır. Dolmabahçe sarayı Klasik ve Batı bahçe tarzı karışımları sonucunda kendi üsluplarını ve tarzlarını yaratmıştır.

6. SONUÇ

Osmanlı dönemleri ve Endülüs dönemi (Arap dönemi) bahçe sanat gelişimine özen vermeden öncesinde toplumlar çadır ve göçebe hayat yaşamışlardır. Bu hayat tarzından dolayı toprakla uğraşmayı sevdiklerinden bahçe onlar için bir hayat kavramı olmuştur. Bu bahçelerde kendi geçimlerini sağlamak ve ticari gelişim göstermek için kendi yaşam tarzı ve ahlaklarına göre bahçe stili oluşturmuşlardır. Zaman içinde taş binalarda oturma başlayınca topraktan kopamayan İslam toplulukları kendi evlerinin yanlarında bahçe oluşturmaya başlamıştır. Bu bahçe tarzları zaman içinde görsel ve huzura dönük sistemde yapılmaya başlamıştır. Toplumdan ayrı yaşayan Devlet büyükleri veya imparatorların kendilerine ait şahsi bahçeleri Türk – İslam bahçelerinden daha da farklılık göstermeye başlamıştır. Saray bahçeleri zaman içinde Batı etkisi Rönesans ve Barok stillerinden etkilenmiştir.

Çiçek ve bitkiler, doğanın bizlere vermiş olduğu en güzel hediyelerden biridir. Güzelliği ile insan ruhunu rahatlatır, güzelleştirir ve yenilikler için ilham verir. Bitki grupları ise canlı birer heykel gibi düşünülebilir ve bitki peyzaj tasarımı doğadan bizlere gelmiş en anlamlı bir sanat dalıdır. Diğer sanat dalları gibi bitki tasarımı da bize anlamları ifade eder ve tasarımcının düşüncelerini ortaya koyar. Bu sebepten dolayı Endülüs ve Osmanlı döneminde bahçeleri insanların yaşam tarzlarını belirtmektedir diyebiliriz.

Endülüs dönemi bahçe peyzaj sanatının en güzel örneği olan El-Hamra sarayı günümüzde kullanılan peyzaj tasarımının öge ve ilkelerinin en belirgin özelliklerini yansıtmaktadır. Her tür bitkinin ve yapıların birbiriyle olan bağlantısı, uygulanma şekli ve görselliği ile bahçeye ne kadar değer verdiklerini göstermektedir. Saraylarda lüks içinde yaşamda olsa insanların bahçeden kopmadıkları bellidir. Bahçeler meyve – sebze üretimi olmaktan çıkmış yaşanabilir ve huzur bulunan yer olmaya başlamıştır. Bahçelerde uygulaması yapılan havuzlar ile görsellik daha da zenginleşmiştir. Bahçelerde bulunan bitkilere oldukça değer verilmiş mevsim şartlarına uygun olarak yetiştirilmiştir.

Dolmabahçe Sarayı, Osmanlı saray tarihinde yepyeni bir dönemin başlangıcıdır. Resmi bölüm ve özel bölümü tek bir çatı altında birleştiren uzun, kitlesel, kâgir yapısıyla ve bu yapının etrafında gelişen bahçeleriyle gelenekselin tamamen dışında bir anlayış sergilemektedir. Bahçelerde yer alan heykeller, vazo biçimindeki çiçeklikler, Avrupa'dan getirilen bitki türleri, dökme demir parmaklıklar, kapılar ve aydınlatma elemanları, havuzlar, şimşirlerle oluşturulan mozaik doku, krom renk etkisi batı etkisini yansıtan unsurlardır.

Bitki kullanımında Türk karakteri öne çıkmaktadır. Ağaçlar bahçe kenarlarında yer almaktadır ve simetri gözetilmemiştir. Yalnızca oya, gül gibi çalı türü süs bitkileri yer yer simetrik kullanılmıştır. Ağaçlar doğal gelişimine bırakılmış, budanarak şekiller verilmemiştir. Ancak şimşir gibi herdemyeşil türlerde budanarak şekil verme söz konusudur. Batı etkisi ve klasik bahçe tarzı ile oluşan karışım kendi tarzını yaratmasına neden olmuştur.

Dolmabahçe sarayının peyzaj tasarımı olarak ve kullanılan bitki türleri bakımından peyzaj düzenleme sanatında ne kadar özenli olduğu görülmektedir. Saray bahçeleri tasarımında gözlemcinin keyif aldığı, insanları rahatlatıcı ve huzur verici yapısı belirgindir. Cennet bahçeleri olarak adlandırılan bu bahçe düzenleme tarzları diğer Osmanlı saraylarında da mevcuttur. Her bir bahçe insanların yaşam tarzını ifade etmektedir diyebiliriz.

El-Hamra ve Dolmabahçe saray bahçeler peyzaj tasarım öğeleri ve ilkeleri açısından genel olarak aynı tarzları göstermektedir. Bahçelerde aynı çizgi ve hat üzerinde çiçekler, bahçelerin kendine özel şekilleri, büyüklük veya küçüklük ölçülerine göre kullanılan bitkiler, mevsimsel durumlara göre belli aralıklarla yapılan uygulamalar, çiçek ve bitki renklerine özen gösterilmesi, gölgelik olayının her bahçede vazgeçilmez olması ile aynı özellikleri yansıtmaktadır.

KAYNAKLAR

- Batur, A..** “Dolmabahçe Sarayı Mimarisi. ”*Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. İstanbul: Kültür Bakanlığı - Tarih Vakfı Yayını, cilt 3 (1994): s. 91-96.*
- Erbaş, E..** *Peyzaj Düzenlemelerinde Bitkisel Tasarım Örnekleri,2003. İstanbul Teknik Üniversitesi*
- Erdoğan, A.** “Dolmabahçe Sarayı Bahçesi Bitkisel Tasarım İlkeleri.” *150. Yılında Dolmabahçe Sarayı Uluslararası Sempozyumu Cilt II: Dolmabahçe Sarayı: 23-26 Kasım 2006. İstanbul: TBMM Milli Saraylar Başkanlığı, 2007: s. 291-315.*
- Evyapan, G. A.** “18. ve 19. Yüzyıllarda Türk Bahçe Sanatında İzlenen Batı Etkileri.” *Sanat Dünyamız Dergisi: Bahçe Kültürü. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, sayı 58 (1995): s. 15-18.*
- Gülersoy, Ç..** *Dolmabahçe: Çağlar Boyu İstanbul Görünümleri III. İstanbul: İstanbul Kitaplığı, 1984*
- Kader,Ş.** *Avrupa Peyzaj Sözleşmesi, 2007-Briksel*
- Kartal,B.** *İstanbul'daki Tarihi Saray Bahçelerinin Peyzaj Mimarlığı Açısından İncelenmesi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,2009*
- Kaşif,B.** *Osmanlı Saray'larında Dış Mekan Tasarımı Üzerinde Bir Değerlendirme Dolmabahçe Ve Yıldız Örnekleri. Eylül 2010 Yüksek Lisans Tezi*
- Kuban, D.** *Osmanlı Mimarisi. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 2007.*
- Özgüner H.** 2003. *İnsan- Doğa İlişkilerinin Gelişimi ve Peyzaj Tasarımında 'Doğal' Stilin 20. yy. önem kazanmasının nedenleri*
- Öner, Y.** *Dolmabahçe Saray Kompleksini Oluşturan Yapıların Değerlendirilmesi İstanbul: TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı Yayınları, 1995.s27,s69*
- Ruggles ,F.**"*The Mirador in Abbasid & Hispano-Umayyad Garden Typology*",*Muqarnas (An Annual on Islamic Art and Architecture. Oleg / 1990/ 73-82. Grabar)*
- Seçen, A., E..** *Dolmabahçe Sarayı ve Bayıldım Bahçeleri Tezi Ankara Üniversitesi Doktora Tezi, 2011, Ankara*
- Yaltırık, E., U..** *Tarih Boyunca İstanbul'un Park Bahçe ve Koruları Egzotik Ağaç ve Çalıları. İstanbul: İSFALT Yayını, 1997.*

İnternet Kaynakları

- [URL-1] https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/11813/mod_resource/content/1
Ankara Üniversitesi islam bahçe sanatı. 12. madde
- [URL-2]
<http://www.millisaraylar.gov.tr/source.cms4/index.snet?wapp=msd>
T.B.M.M. Milli Saraylar Daire Başkanlığı. Vers. 2007.
- [URL-3] <http://www.turizmhaberleri.com/koseyazisi.asp?ID=2023> El –
Hamra saray bahçeleri
- [URL-4] <http://fatihunalt.blogspot.com/2013/07/el-hamra-sarayi-ii.html> El-
Hamra Saray bahçe fotoğrafları

- [URL-5] <http://www.cukurcumatimes.com/2014/10/granada-gezi-rehberi-elhamra-saray-iv.html> *El-Hamra Sarayı bahçe fotoğrafları*
- [URL-6] <https://www.tarihnotlari.com/elhamra-sarayi/> *El-Hamra saray bahçe fotoğrafları ve bahçeleri hakkında bilgi*
- [URL-7] <http://www.cukurcumatimes.com/2014/07/granada-gezi-rehberi-elhamra-saray-ii.html> *El-Hamra saray bahçe fotoğrafları*
- [URL-8] <https://www.travelingturks.com/wp-content/uploads/Alhambra-sarayi-aslanli-avlu.jpg> *El-Hamra sarayı aslanlı havuz fotoğrafları*
- [URL-9] <http://www.gezialesmi.com/GeziAyrinti.asp?ID=883&SAYFA=2> *El-Hamra saray fotoğrafları*
- [URL-10] <http://mermersanat.com/haberler/kufeki-tasi-hakkinda-bilmedikleriniz.html>
Küfeki taşı hakkında bilgi ve fotoğraf
- [URL-11] <http://osmanlicamileri.com/ibret-tasi/> *Bahçe ve Camilerde kullanılan ibret taş özellikleri ve fotoğraf*

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL DETAYLAR: .....

Ad soyad: Walla NASSIF
Doğum tarihi: 15.09.1991
Doğum yeri: Suriye, Şam
İletişim: lolittanf91@gmail.com

EDUCATION :

2006: **AI ARAF SCHOOL.**
2009: **Arab International University (AIU), Suriye**
Arap Cumhuriyeti Lisans Güzel Sanatlar - Güzel Sanatlar Fakültesi /
Ana Bilim Dalı: İç mekan tasarımı. (2009-2013).
2018: **Istanbul Aydın University** Yüksek lisans
Mimarlık Bölümü. (2016-2018)

İŞ HEDEFİ

İç Mimarlık kariyerimi tez, proje ve uygulama alanında geliştirmek, ticari faaliyetlerimde rekabet ortamında çalışarak tecrübemi zenginleştirme imkânı sağlamak hedeflerim arasındadır.

